

975 / 2
2001

ბუჩქი
ერსვენებდა

№6-7
2001

სამართლებრივი
ინფორმაციის
სამსახური

მისამართი
თბილისში
შ. ბაქრაძის ქ. №1
800980
ტელ: 595 230 020

რედაქციისთვის:
ცოცხალი (წილი)
ფრაგმენტები,
შინა და გარეგანი,
რეკონსტრუქციები,
წინა და უკან,
რამაზე კერძოდ,
წილი ჟურნალში

სამართლებრივი ინფორმაციის
სამსახური
ინტელექტუალური

სამართალი
გია დავითაძე

ქვეყნისთვის
თბილისი ჟურნალში

სამართლებრივი ინფორმაციის

შინა და გარეგანი,
რეკონსტრუქციები,
წინა და უკან,
რამაზე კერძოდ,
წილი ჟურნალში
ფრაგმენტები,
შინა და გარეგანი,
რეკონსტრუქციები,
წინა და უკან,
რამაზე კერძოდ,
წილი ჟურნალში

სამართლებრივი
შინა და გარეგანი

რედაქციის მისამართი: ქ. თბილისის
შინა და გარეგანი სამართლებრივი
სამსახური №12.04.99. № 49-88.

სამართალი:
2. რეკონსტრუქციები ქ. №8
ტ. 59-75-48

ქვეყნისთვის ინტელექტუალური
ინფორმაციის სამსახური
www.TABLO.ge

E-mail: burja@post.ge

მართლებრივი ინფორმაციის სამსახური

სამართლებრივი
ინფორმაციის
სამსახური

ენის მწერლის ბაზადად,
მისი უმთავრესი იარაღი.
ენის უცვლელად მწერალი
სამართლებრივი ინფორმაციის
სამსახური
წილი ჟურნალში
ფრაგმენტები,
შინა და გარეგანი,
რეკონსტრუქციები,
წინა და უკან,
რამაზე კერძოდ,
წილი ჟურნალში

სამართლებრივი ინფორმაციის სამსახური

შინაარსი

პროზა

ფრაგმენტები საქართველოს მწერალით სერო-გოცინელი
კე შარის პრესენტრის განცხადებიდან 2
წერილები საქართველოს პრესენტრს 3

პოეზია

დ. თარგანიშვილი, რაფელ ერისთავი 4
მ. მნაიშვილი, ნიკო მარისა და პეტეო შუხარაძის ურთიერთობიდან 7

რედაქცია

სწორი... 11
ნ. კობინი, კლასიკური ხანის სალიტერატურო
ქართულის "ზოგადი დახასიათება" 12

მეხსიერება

მ. ჭავჭავაძე, მშობელ მამაში მადეის ფესვები 14

თეატრალური

ნ. კვანთალიანი, სიტყვა და სიტყვა დიდი ჭიჭიჭიდან
ნაწარმოებულში 16

სიგნალიზაცია

მ. წიკლაური, ანხილესკიკლის დეკლარაციები 20

"რედაქცია" საინფორმაციო

მ. შიშინი, ვაი, სარკინიგზო 22

ახალი ნომერი

..... 23, 32

თარგმანი

ბ. გოგობაძე, აკაკი შინის მიწვევის წიგნი რას დაიკვებ 25
ზ. ჭუმბურიძე, იან ბრაუნი - 75 26

პროზის ახალი ნომერი

მ. ბუღიაშვილი, ხინის ხმარეკლები 28

ახალი გამოცემა

ბ. კვანთალიანი, "საქართველოს" ახალი ნომერი 29
თ. შარაბაძე, ურთიერთობა სულის სამხსიერებაში 30

რედაქცია

მ. დომბა, ბენდინი და მხედის მომცემი დღე 31

რ. ნეა ნომერი

..... 32

ახალი ნომერი სპონსორული გამოცემა

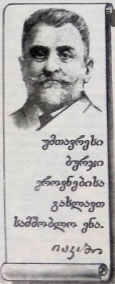
..... 32

ბურჯი ეროვნებისა

BURJI EROVNEBISA

№6-7 (43)

2001

შუბაგრესი
ბურჯი
ეროვნებისა
განსაუთ
სამშობლო ენა.
იყავი

გამომცემი
თავი პრესა

ფანი 1 რაი

2010

საქართველოს
პრესენტრის
ბიბლიოთეკა

ფრაგმენტები საქართველოს მწერალთა საერთო-ეროვნული კავშირის პრესცენტრის განცხადებიდან

მ ბოლო დროს საკანონმდებლო თუ აღმასრულებელ ორგანოებში ძალზე პოპულარული გახდა წმინდა ილია მართალი — დიდი ილია ჰავეცაძე, რომელმაც XIX-XX საუკუნეების გზავსაყარზე საკუთარი მხრებით ზიდა საქართველოს დამოუკიდებლობის, ჰემარაიტი თავისუფლებისა და კაცთმოყვარეობის წმინდათაწმიდა იდეალები.

ამ თავისთავად მშვენიერ საქმეში ტოლს თითქმის არავის უღებს იუსტიციის სამინისტრო, სადაც ილიას დიდი სურათი უკრძაო. სწორედ ამ სურათთან მართავს ზოლმე იუსტიციის მინისტრი პრესკონფერენციება თუ ბიზინესგებს...

მამული, ენა, სარწმუნოება. აი, ის ტრიადა, რომლის მოვლა-პატრონობა გვიანდობა ილიამ დღევანდელ ქართველობას, მათ შორის, მიხეილ სააკაშვილსაც, რომელსაც, ჩვენგან განსხვავებით, თანამდებობაზეცადაც ევალება ამ ნაანდერძების ერთგულება.

როგორ იცავს ბატონი მინისტრი ამ ტრიალის ერთ-ერთ მესხს, რომელიც ისევ ილიას თუ დავესსებებით, „მთელი ხელთქმნილი ისტორიაა ერისა ცალკე და კაცობრიობისა საზოგადოდ“.

კატეგორიულად უნდა განეცხადებოდ, რომ ცუდად...

იგი ლახავს და აბუნად იგდებს ქართულ ენას საქართველოში.

მიმე ზრალდება.

ჩვენ ხელთ საკვივარდა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ორგანოს — „საქარ-

თველოს საკანონმდებლო მაცუნეს“ 2000 წლის ასმეთე ნომერია, რომელშიც გამოქვეყნებულია საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს ცენტრალური აპარატის საქარო მისამსახურეთა საკვალიფიკაციო მოთხოვნები. ამ მოთხოვნების თანახმად, სამინისტროს დებარტამენტებისა თუ სხვა სამსახურების უფროსებსა და თანამშრომლებს მოეთხოვებათ ინგლისური, ფრანგული ან რუსული ენების ცოდნა (სრულყოფილად ან სასაუბრო დონეზე მინისტრის გემოვნების მიხედვით).

რა ხდება, ბატონებო! იუსტიციის სამინისტრო არ გახლავთ ის დაწესებულება, რომ მისი სამსახურის სპეციფიკიდან გამომდინარე აუცილებელი იყოს უცხო ენის ცოდნა. მაღალი კვალიფიკაციის მქონე იურისტს, იურისპრუდენციის ვეულა ნიუანსის მცოდნეს, საკუთარ სამშობლოში რატომ არ უნდა ჰქონდეს უფლება მუშაობისა თუნდაც უმაღლეს აღმსრულებელ ორგანოში? უცხო ენის არცოდნა როგორ შეიძლება სახელმწიფოს მიგნით იყოს მოქალაქეობრივი შეზღუდვის საფუძველი? რატომ გავიწყდება, რომ არსებობს თარჯიმნის ინსტიტუტი, რომ საქართველოში უცხო ენის მცოდნე უამრავი სპეციალისტია და სწორედ მათი დასაქმებაა საქირო.

რა თქმა უნდა, ჩვენ ვგრავდ გვესმის, რომ ძალზე სასურველია ჩვენს დაწესებულებებში მრავალმხრივ განათლებული, ერუდირებული, ფართო თვალსაწიერის მქონე ადამიანები მუშაობდნენ. არც ის იქნებოდა

ურავო, რომ ისინი თავისუფლად ფლობდნენ უცხო ენებს ამას რა სჯობია, რომელი ჰქვითმოყველი იქნება ამის წინააღმდეგი. მაგრამ, როცა საქარო მოხელეს ავალდებულე უცხო ენის ცოდნას, როცა ამის საჭიროება არ არსებობს, ამის უკვე სულ სხვა დეფერი ვლევია.

იქმნება იმის რეალური საშრობება, რომ ჰქვევის მოკალექება, რომელთა დაახლოებით 30-მა პროცენტმა, მოარებით რომ ვთქვათ, ძალზე ცუდად იცის სახელმწიფო — ქართული ენა, საერთოდ დაყარგონ ინტერესი დედაენისადმი და მხოლოდ უცხო ენებისა (უბრაველს ყოველისა, ინგლისურისა) და კომპიუტერის მართვის დაუფლებაზე იფიქროს.

ეს ხომ მონური ფსიკოლოგიის დანერგვაა ჰქვეანამ, ეს ხომ ქართული სულიერების, ქართული მენტალიტეტის იავარქნის ემსახურება. მაგათ რამ თვით კომუნისტური ტოტალიტარული რეჟიმის დროსაც კი არ მომხდარა, პირიქით კი იყო, საქართველო, ქართულია სწორედ ქართული ენის — ჩვენი წაგმნისა და ახერის — დრომის ჰქვემ ირანმებოდა და ისე უცხადებდა პროტესტს კომუნისტური ტრინიას. ახლა რა ღმერთი გვიწყრება, ბატონებო, ამისთანა რა საზოგადოებას ვაშენებთ, სადაც დედენა მთორებარისხოვან ენათა რანგშია დაყვანილი. მათუ ამას ითვალისწინებს „სამოქალაქო საზოგადოების“ კანონები, რომლის თაობაზეც ასეთი რისხით გავკვიეთ...

წერილები საქართველოს პრეზიდენტს, ბატონ ედუარდ შევარდნაძეს

ბატონ პრეზიდენტო! ვუკრძა, თქვენი უკრძა-ღებუ მივაქციოთ იმ გარემოებას, რომ სწავლულ ექსპერტთა საბჭოს ახალი პრეზენტის თანახმად, სადოქტორო დისერტაციათა ძირითადი დებულებები საზღვარგარეთის ინტერაქტიულ პერიოდულ ჟურნალებში უნდა გამოქვეყნდეს. უცხოეთშივე უნდა მოსყდეს მათ გამოხმაურება და მხოლოდ ამის შემდეგ იქნება ნებადართული დისერტაციის დაცვა.

მთელი პასუხისმგებლობით ვაცხადებო, რომ ეს საბოლოოდ შეაჩერებს ქართულ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა, მათ შორის, ლიტერატურისმცოდნეობის განვითარებას და გამოუსწორებელ ზიანს მიადგენს ქართულ კულტურას. შესაძლოა, ტექნიკის მეცნიერებათა დარგში ქართულ მეცნიერება მიღწევები მართლაც საინტერესოა უცხოელი კოლეგებისათვის. მაგრამ ქართული ლიტერატურისმცოდნეობის, ქართული კულტურის შესწავლის საკითხები საზღვარგარეთ არაგის აღუდგენს ასეთი

„ლიტერატურულ საქართველოში“ გამოქვეყნდა ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის დირექტორის, პროფესორ ნუზამ ხანაშვილის წერილში, რომელიც აღწერდა არის საქართველოს პრეზიდენტს მუხამადიანს. საკითხია პრიბლეგირების გამო გადმოწვევით გამოგვადგოს ეს პუბლიკაციები. თუ რა შედეგი მოხდება ამ წერილებს, ამის თაობაზე უახლოეს ნომერში შემოვიყვანებთ მასალას.

მას შემდეგ, რომ მათ უცხოურმა პერიოდულმა ორგანოებმა უკრძა-ღებუ დაუთმო და სათანადო შეფასება მისცნ. ქართული კულტურის საკითხებთან დაკავშირებული საუკეთესო დაწესებულებები, სამეცნიერო ძალები და პერიოდული ორგანოები საქართველოშია და არა საზღვარგარეთ. მხოლოდ წარმოსადგენია, მოთხოვნის რომელიმე ჭეკანამ კომეროსის, დანტეს, შექსპირის ან გოეთეს შესახებ დაწერილი დისერტაციის შესადასებლად მოგვმართოს. ასეთივე ალღოიზი იქნება, თუ, მაგალითად, საქართველოში დაწერილ რუსთაველით-გურ ნაშრომზე შეაფასებლად იტალიაში ან ინგლისში გავგზავნით.

სულ სხვა საკითხია, რომ სამეცნიერო ინსტიტუტებში და მათში პერიოდულმა ორგანოებმა

უნდა გაამკაცრონ მოთხოვნები დისერტაციების მიმართ და მიუხადავან მათ თანამედროვე სტანდარტები და კრიტერიუმები.

საქართველო არის არა მხოლოდ გეოგრაფიული სივრცე, არამედ სახელმწიფო, რომელშიაც თვითონ უნდა მართოს საკუთარი კულტურა და არაგის დაუთმოს ეს სასოცოლო მნიშვნელობის რაღაც. გარწმუნებთ, რომ ვებრძობვარელობთ არა მხოლოდ ეროვნული თავისუფლების, არამედ ქართული მეცნიერების და კულტურის დაცვის ინტერესებით და მოგმართავთ თხოვნით, შეჩერებულ იქნეს სესის კანონპროექტის აღნიშნული პუნქტი. დაწმუნებული ვართ, ჩვენს პოზიციებს თქვენც გაიზიარებთ.

„ლიბერალური სამართხლო“
№ 25, 2001 წ.

ბატონ პრეზიდენტო! უკრძა მადლობას მოგახსენებთ ქართული კულტურის და ეროვნული მეცნიერების მიმართ გამოჩენილი გულისხმიერი დამოყვებულებისათვის. სრულად საგანგებოდაა აღსანიშნავი თქვენი დროული რეაგირება ჩვენ წერილზე — სამეცნიერო ხარისხების მინიჭების ახალ დებულებაში ცვლილებების თაობაზე. ამერად სხვა საკითხის გამო მოგმართავთ. მომავალ წელს ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტს დაარსდნად 60 წელი უსრულდება. ჩვენი სურვილია, ეს საიუბილეო თარიღი ქართულ კლასიკათა

ავადმეორი მრავალტომეულების გამოცემით აღინიშნოს. მოგახსენებთ, ილია ჭავჭავაძის ოცტომეულის გამოცემა მეტრომით შეწყდა, აგავ წერტილის ოცტომეულის მხოლოდ პირველი ტომი დისტიმბა, აღქმანდრე ყაზბეგის და გიორგი ლეონიძის ახვ დაწვებულია. თუცა მთავრობის დადგინილება იმის თაობაზე არსებობს. მართალია, ლიტერატურის ინსტიტუტმა ამ ბოლო წლებში არაერთი გამოცემა განახორციელა („ლიტერატურული ძეგანი“ - 3 ტომი, „საქანი“ - 2 ტომული, ღრნალ „კრიტიკიუმის“ 3 ნომერი, „კლასიკური და თანამედროვე

ქართული მწერლობა“ — 3 ტომული და ა.შ.), მაგრამ დიდი მასტაბის მრავალტომეულების დისტიმბა სახელმწიფოს დახმარების გარეშე შეუძლებელია. მოგმართავთ თხოვნით, რათა ხელისუფლების სათანადო ორგანოებს დაედალოს ილიას, აგაკის, ყაზბეგის, ლეონიძის თხულებათა ტომეულების დაფინანსება.

ბატონისცემით,
ინსტიტუტის დირექტორი,
პროფესორი ნუზამ ხანაშვილი

„ლიბერალური სამართხლო“
№ 26, 2001 წ.

დადი იორჯანიანი

საქართველო დასავლეთი

რაფიელ ერისთავი - ქართული ენის ქომაგი

მოურწევი დამწა. აქ უბიან მრავლობის ეხვევა უპირატესობა. წერა - აღნიშნავს რ. ერისთავი, საგანსედიც არის დამოკიდებული, ან ამ პირის შესაბამისად, რომლის ასრის და დასპარაკ იწერება და მწერლობის კოლეც იხეთი უნდა იხელეს: მე ახე ვერებს (დროება, 1880, №138). ამ გამონათქვამში ერთგვარი გამობისხლია ანტონ კაიალიკოსის „სამი სტელოს“ თვორისა, რომელიც უარყოფდა ერთი საღატერატურო ენის საკმარისობას. რ. ერისთავი ნაწარმოებებში „სამი სტელოს“ თვორის გამოფრეხის ტრადიციული ხორაფულად მტლიწერება. შიხი ნაწარმოებების ერთი ნაწილი: დექუმბო, კომპილიც „სტეფნო“ (მეწი ხელისხის ცხოვრების) დაწერილი ხელხური ენით. მათკან განსხეილდება და ცოლიც ვაჟაშვილს ეძღვნა სოფი შიხი სტეკია, სპირადი წერილი, შიხი მერს შედგენილი და გამოქმული დექუმბოების წინასიტყვაობაში. აქ ენა მოვლუბული ბუნებრიობის, ხიხარტუბის, დამხმებულია არქისმებით, ხელიწერეთი ფორმებით და შეთიწერებისათვის ძველად გისხველია.

რ. ერისთავი „სამთა“ და „შეღლია“ პიხილანში იტყურედ არ ხარეულია, მაგრამ ერთგვარად შიხეც გამოქმულია ამ პილენსკანს (1862 წ.) შიხარობით: „Историческое вѣдѣніе“ „სამთა“ და „შეღლია“ თიხების წარმომადეცენელი დილოგის ფორმით თიხისი ასრის გამოიტკე. შეთილდება იფის სტეკია, რომელსაც მოუხელებს შიხიბურთი ენა, იტრედე იტყება სტეკია, რომელსაც შექმუქნის ენა შიხილი, ახე ხაშო-

ლი, გამოთქმა დამა, ახე შიხიბურთ. რ. ერისთავის ნაწარმოებში უმეტესობა შიხიბურთით ატყს დაწერილი, მაგრამ რეფიკილიერ შიხიბურთისას დარბაისილურ სტეკის იტყნებს. დარბაისილურ სტეკის უპირისპირდება რ. ერისთავის ცოცხალი ხაშობურთი ენა შიხილიან დექუმბო, რაც ქნის ძირლიან ქარაულს. ახსულებანი, რომელნიც ამ ენით არის დაწერილი, კარგი ქარაულის ნამუშებია. ამგვარი ენა ხეუფის შიხი დექუმბო, სათივარო პიქსებში, სტყნებსა და შიხარობებში, აღნიშნავდა ა. ვიგეხისშეღლი. სტეკიების ენა ბეწვიად უკან ხიხარტება და შეხამწვიად კოვლობს. ერთი ხაღვლელოფანება ენის ხიხარტის გამოწერება ხილმე შიხი ნაწარმოებშიც. რაფიელმა შედმოწერილი იფის არბიარტო ცოცხალი ხელხური ენა შიხი ძველდურთი წიწერეთი ენით მწეწერითად ატყს შესწავლილი და სოფიკარ ბეწვიდურთი წიწერეთი სიღვევებისა და გამოხატულების გამოწერებს ხილმე იქ, სადაც ენა იხმარბილდება ცოცხალი სიღვევების გამოხატულებანი. ეს ვარებებს უსწარ-მასწაროდ ხორკლიანად ხელის შიხი ენის, თუქტი კი ძილიან იმითიად“ (ა. ვიგეხისშეღლი ახს. I, 1910, გვ. 88-91).

დღეს დამხიხურება ატყს რ. ერისთავის ქარაული თივრების წიწერეთი ი. კ. ტიქტევატისა და ა. წიწერელოლის ერთად განახლებული ქარაული თივრების დაარსების ერთი იხილიარტობა. 1884-1886 წ. შიხი ქარაული დარბაიკული ხაშობილდების თივრეცხილიანის თიხამტეწობა დაეკე. შიხი იხილდებარწი, თუ ეტამდეკიებულები პიქსიხით ეტამდ-

რ. იფიელ ერისთავის სტყრადედე შიხი შიხარბებები ატყს გამოიტკე შიხი ქარაული ერბიარტის კიხონებში. „კიხონის ვიგეხისა და უფლებს ეწეება ენაზედ შიხის, რაცე ამ ენითდარბაისილურდ და უხველდელი კიხონი, და ამ კიხონის ვიგეხისა თივრის ენის აღარ შეტება, რაფიელს მასთან ეწეება მტყეცხი და დოწრადედე კიხონი; მაგალითიად ვერ ვიტყვი - აღნიშნო ხიწარბებში. იხილეთ რომ წრედლობითი ბუნებრივ შიხი რაცხების შიხიბობის წრედლობითი ბუნებრივ შიხი რაცხებისა და თუ ვერადი, სტყნებს: „სტეკისა“ შექმული ახილდებარწილი ზედიშარბული აღნიშნავს, შიხის ეტყე მტყნობის ბუნებრივ ენა და იხმარბილდება „აღნიშნოს“. ეს მტყეცხი კიხონი უხველდებულები (დროება №1880, №138). მრავლობის ხიხარტე უბიან ქარის გამოფრეხისას აღნიშნავს, რომ ეს დამოკიდებულია საგანზე თუ მწერლობის კოლბის ეტამბი და ახის ეწევა კიხონი ვერ შესაბამისს. დექუმბო თუ იხმარბება ხიხარტინიან ფორმებითი ეწეილდებარწი და მტყნარბიან, აღარ ბეწვიანს ტყრედიად, უხარბილი ხაშობარბილდებარწი იფიქს ეწეილდება

დახიხილდებული დასაწერია ახს. პე. №15

ნიკო მარისა და ჰუგო შუხართის ურთიერთობიდან

სახელგანთქმული ავსტრიელი ენათმეცნიერი ჰუგო შუხართი თავისი ძირითადი საცდელევი სფეროს, რომანული ენების, გარდა არაერთ სხვა ენასაც იკვლევდა. იგი სამ ათეულამდე ენას ფლობდა საფრანგულსა, მათ შორის ქართულსაც, რომელსაც მან შემდგომში ორ ათეულამდე ნაშრომი მიუძღვნა. ბასკურ ენაზე, რომელიც მას სხვაზე მეტად უყვარდა, მემოიბისას იგი XIX საუკუნის ომბონიანი წლების მიწურულს დაინტერესდა ქართული და მალე მის ინტესიურ შესწავლას მიჰყო ხელი. რათა უფრო გარკვეულყო ამ სხვებისაგან განსხვავებულება ენის ლებირინთებში, იგი დაუახლოვდა ქართველ მეცნიერებს, საზოგადო მოღვაწეებს, რომლებიც იმანად ევროპაში ჩადიდდნენ სამკურნალოდ თუ სხვა მიზნებით. კავშირი დამყარა ევროპის უნივერსიტეტების ქართველ სტუდენტებთანაც და მათი დახმარებით სწრაფად გაიყვანა ქართული ენის თავისებურებებში. მალე მან იძღვინა შეისწავლა ჩვენი ენა, რომ ქართველ ნაცნობებსა და ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას, რომლებიც უანგაროდ უწყობდნენ ხელს დიდ მეცნიერის ქართული ენის შესახებ სათანადო ლიტერატურით მომარაგებაში, ქართულად სწერდა და წერალებს. შუხართის ნაცნობებს შორის არიან არა მხოლოდ ის ქართველები, რომლებიც საქართველოში ცხოვრობდნენ, არამედ ისინიც, ვისც საქართველოდან მოშორებით, უბრატესად რუსეთში, ეწეოდა სასწავლო-სამეცნიერო მოღვაწეობას. ასეთთა შორის შეიძლება დავასახელოთ პეტრე მელიკიშვილი ოდესში, ალექსანდრე ცაგარელი და ნიკო მარი პეტრებურგში, ალექსანდრე ხახანაშვილი მოსკოვში... სტუდენტობიდან შუხართის ქართულის დაუფლებაში სხვადასხვა სახის დახმარებას უწყვეტნი დილაზე გვიღიამიშვილი მიუზნებდნენ და ლაიდუკოდან, ნოე ჟორდანი ბერლინიდან და მიუნხენიდან, ალექსანდრე ბემკენიძე თვით ვრაცში.

ჰუგო შუხართის არქივში, სადაც მეცნიერისადმი ვაგზავნილი 13000-მდე კრძო წერილია შექონებული, დაცულია ჩვენი სახელობანი თანამემამულეების მიერ ვაგზავნილი წერილებიც.

რომელთა ვაცნობა, ვფიქრობ, საინტერესო იქნება ქართველი მკითხველისათვის. ამყვრად მინდა შემოგთავაზოთ ნიკო მარის სამი უცნობი წერილი, რომლებიც, ჩანს, XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე ამ ორი ბუმბერაზი მეკლევრის მეცნიერული ურთიერთობის ანარეკლს წარმოადგენს. წერ-ილები შუხართისადმი გერმანულადაა დაწერილი.

№1 „საპატარაზობი, რახინოვანია 46

დიდად პატივცემული ბატონო კოლევაქ! ბორჩიას მუხუხუმის ხელნაწერებში არაფერი იყო ჩემთვის საინტერესო და ამიტომ ჩემს უბის წიგნაკში მაშინვე მოკლე ჩანაწერი ვაგავეთ.

ქართული ხელნაწერების რაოდენობა ხელნაწერების კატალოგის მიხედვით არის 16, მაგრამ ადგოლზე ენაზე მხოლოდ 15, რომელთაგან ზოგიერთი, სახელდობრ №№ 10, 13 და 14, ნაბეჭდი გამოცემებია.

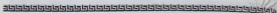
ძველი სრულებით არაფერია, გარდა № 11-ისა, რომელიც უსათაროა, შეიცავს ჰომილიებს და მსგავსი, ითანე ოქროპირისა და იოს, ნაწერი ნესხურია, ეტრატზე, im 4 , დეფექტური.

ისმითავერული არაფერია, მომცრო ხეტყრით ნაწერია მხოლოდ № 8 (ჰომილიები), № 9 (ლოცვანი, დეფექტური) და № 11 (v.supr.). დანარჩენი მხედრულია: № 15 ისტორიული თხზულება, სხვები საეკლესიო თხზულებებია, მტეწილად ლოცვები.

№10 ქართული ვრამატია: ესაა დოდაშვილის მოკლე ვრამატია ქართული ენისა, ტფილისი, 1830 (ცხადა, ნაბეჭდი).

მე ვეკუობ, რომ აქ თქვენთვის რაიმე ახალი და მნიშვნელოვანი იოს, მაგრამ უფრო დაბეჭდილებით თქვენი ვრამატის გიტვებით: მისთონებების ისტორიისათვის საქართველოში, აღბათ, იმარებოდა ლოცვანიები, რომლებიც უმეტესად, როგორც მე შევამჩნიე, თვით მისთონებების მიერაა შეწარმადებული.

დიდი უკრადელით
თქვენი ერთული მსახური ნ. მარია“
1991 წელს გამოქვეყნდა მტრად საინტერ-

სო წიგნი „ნიკო მარისა და ექვთიმე თაყაიშვილის მიმოწერა“ (გამოსაცემად მოამზადეს, შესავალი წერილი და კომენტარები დაურთეს რ. კვიციანიძემ და მ. მამაცაშვილმა), რომელშიც, პირად წერილებზე დაყრდნობით, თვალნათლად ჩანს ნიკო მარის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის უმნიშვნელოვანესი მომენტები. ექვთიმე თაყაიშვილისადმი მიწერილ წერილებში ზოგჯერ ჩვენთვის საინტერესო საკითხების განმარტებანაც ვპოულობთ. ქვემოთ არაერთგზის დადევრდნობით მათ.

პეტერბურგის უნივერსიტეტმა ნიკო მარი 1896 წლის ზაფხულის დასაწყისში მიაღწინა ევროპის ქვეყნებში, ეგრძოდ, იტალიაში, ავსტრია-სა და გერმანიაში, რათა იქაურ ბიბლიოთეკებში მისთვის საჭირო მასალებს გასცნობოდა. ძირითადი მიზანი მიაღწ სომხური ხელნაწერების შესწავლა იყო, რაც მას სამაგისტრო დისერტაციის დასამთავრებლად სჭარდებოდა („წერულს სამძღვარ გარეთ ვუზაღვიდ — გერმანიაში და ორი-სამი კვირით რომში“. სომხური ზღაპრებისთვის მიზნად ცოტა რამ გამოვიკვლიო ჩემ დისერტაციის დასამთავრებლად“ — სწერდა იგი ე. თაყაიშვილს 1896 წლის თებერვალში). ეგრეთვე, რა რომის ბიბლიოთეკებში ნ. მარი ინტენსიურად მუშაობდა, მაგრამ დედაქალაქში იგი სერიოზულად გახდა ავად, ისე რომ ლაიფცოგში წასულა ვეღარ შეძლო. ამის შესახებ 1897 წლის მარტში იგი სწერდა ექვთიმე თაყაიშვილს, თავის უახლოეს მეგობარს:

„სამზღვარ გარეთ მგზავრობაში მძიმედ დაავადებული დ კიდევ მწიფდება არ უთხარაი აქაურობას... რომში სირიული ერთი ხელნაწერისთვის ვიყავი. მაგრამ გადავთვლიე რე აგრეთვე ქართული და სომხური ხელნაწერები Propaganda de fide სკოლის“. ქართული ხელნაწერები თითქმის ყველა უმნიშვნელია: ხელნაწერებში ორი დაბეჭდილი წიგნიც ჩაურთესათ, მათ შორის დოდაციის ღრამმარტია“.

მეორე წერილს თარიღი არ აწერია, მაგრამ იგი 1897 წლის შემდეგ უნდა იყოს დაწერილი, ყოველ შემთხვევაში, 1899 წლის 27 იანვრამდე, რადგან, ერთი მხრივ, მასში მოხსენიებულია შესართის ნაშრომი „ქართველური ენათმეცნიერება“, რომელიც 1896-97 წლებში სამ ნაკვეთად გამოქვეყნდა ვენაში, ჩვენს შემთხვევაში კი შესაძლო ნაწილი იგულისხმება, 1897 წელს დაბეჭდილი, ხოლო მეორე მხრივ, 1899 წლის 27 იანვარს ე. თაყაიშვილისადმი გავზავნილ წერილს ნ. მარი თავის ახალ მისამართს აწერს: იგი ვასილის კენჭულზე გადასულა საცხოვრებლად, მანამდე კი რაზიუხეთის 46-ში იყო დაბინავებული.

„ღრამ პატივცემული კოლეჯი“

თქვენი „ქართველური ენათმეცნიერება“ მე აღრევე წაეკითხე WZ-ში“ და, უნდა გიხაროდ, დღი სომეხებთანაც, ახლა კი თქვენგან ცალკე ამონაბეჭდი მივიღე, რისთვისაც გულთიად მადლობას გიხდით. მე შინდოდა, თუ წებას დამრთავდით, მხოლოდ ორი შენიშვნა გამეკეთებინა: 1) (გვ. 173) თქვენ წერთ: „აგანებიანის აქ გვაქვს აგანი... თურქულია იგი თუ სპარსული (საიდანაც ნასესხებია სიტყვა), იმის მიხედვით გადაწყვეტა, რომელი ფორმა უფრო ძველი“. რომ აგანი, resp., (ა)ვანი და არა აგანი არის უფრო ძველი ფორმა, არაა საკუთრადენიდანაც მე ვიცი. რადგან სიტყვაში აგანი = (ა)აგანი ჩვენ გვაქვს ირანული სიტყვა (havana, ფელ. hāvanan, ახალსპარს. hāvan), რომელიც სპარსულიდანაა ნასესხები ან უშუალოდ, ანდა სომხურის მეშვეობით. სომხური ფორმა ვლერს, როგორც havan, დიალექტში — avan. მაგრამ საიდანაა გ პარალელურ ფორმებში, ამაზე დაბეჭდვებით არაფერის თქმა არ შემიძლია. ალბათ, ის მოგვიანო დიალექტური ვანიეითარება (ი-ის ნაცვლად eg) ქართულ ენაშიც. ხალხურ სომხურშიც (სულ მცირე შუა საუკუნე) შეიძლებადა havang ყოფილიყო havan-ის მაგერიად (მრავლობითი მხოლობითის ნაცვლად) და ქართულში havang-მა, ალბათ, შემოგვიანა ეს ფორმა. ამრიგად, იგი სომხურიდან ნასესხებია სიტყვაა. ცხადია, თურქულსა და სპარსულთან ამ სიტყვას არაფერი აქვს საერთო.

2) გვ. 176: თქვენი კითხვა სდგ = რძე და მსგავსთა შესახებ ჩემთვის სულ სხვა რამეა, ვიდრე გარეტი გავსარქეს გვერდით. პერფექტ გავსარქეს თქვენ ხსნით ვ-სრქი-დან, ამის შესაბამისად პრეტენსიში ზნმან დაჯარჯა ს: ვრქი (ან რქვი). ვ-სრქი და ვრქი, ვფიქრობ, უნდა წარმოადგენდეს ორ პარალელურ ფორმას: რ აქ ხ-ს გვევილენებია. პერფექტ გავსარქე-ში ძირისეულ ხ-ს შესაბამისად არა ს, არამედ რ. პერფექტი გავსარქე არის ზნმური დენომინატივი, როგორც, მაგალითად, გავარძე ვრქილი-დან, გავანათე ნათელი-დან. გავსარქე სარქელი-დან და მსგ. მაგრამ სარქელი არის პრეფიქს-სა-ით და სთვლეს ელით რ ძირიდან ნაწარმოები სახელი. ჩემი აზრია რომ დაუქრებელს არაფერს არ შეიკავს, ეს ნათელი ექნება, თუკი ჩვენ მხედველობაში მივიღებთ სარქელის პარალელურ ფორმას — სასქელს. საიდანაც ჩანს, რომ პირველი ს პრეფიქსია. ს აწვ ვარიევი მნიშვნელობისაა შესაბამისად სარქელსა და გავსარქეში.

ამ წერილთან ერთად გიგზავნით ჩემს უკანასკნელ სტატიას.

ულარშესა ყურადღებით ნ. შარბი პეტერბურგი, რაზზეზაია 46“.

№ 3

„1903. 6. 2/15, რუსხაზარო“

ღრმად ბატყვემლო კოლეჯი.

ძალიან გამიყურდა, რომ ჩემი თეორია ქართული ენის ნათესაობისა სემიტურთან თქვენთვის უცნობი ყოფილა. ამის შესახებ მე თითქმის ჩემს ყველა ნაშრომში ვწერ. მიხატობებით ოცი წელია ვებმობ, რომ ეს საკითხი დეტალურად ვავაშუქო და კლევისას სომხურნიც აღმოვაჩინე ერთი ისეთი „ფუტე“, რომელიც ქართულს ენათესავება. მე უადე ათი წლის წინ ვავაშხადე ქართული გრამატიკა და უადე მეთხუე წელია, რაც იგი ჩემი ლექციების თემას წარმოადგენს. ჩემი მოგზაურობა სინხე წწორიულ ამან გამოიწვია, როგორც თქვენთვის უკანასკნელიად გამოგზავნული ნაშრომში Предварительный отчет о работе на Синае и в Иерусалиме და ა. შ., ვწერ. ზონი, მავალითა, დოქტორი ლ. შერიანიცი“ უადე ახლენე ჩემი თეორიის ციტირებას, თუმცა ყველა ასე არ იქყევა (მავალითა, დოქტორი ა. კარსტი“, რომელმაც ჩემი პირადი წერილებიდან, აგრეთვე ჩემი ნაშრომიდან „ვირდიანის არაქების კრებული“ ძალიან კარვად იცოდა ჩემი თვალსაზრისი, მავრამ თავისი ნაშრომის „ზედებარულ ნაწილში“ მე არ მომიხსენიებს, როცა ის ცდილობს ქართულსა და სომხურნი ზოგიერთი გრამატიკული მოვლენის (მაგ., შრავლობითის წარმოების) დამტიკებას (მე შემაბღლა ვთქვა: „პრულიად მცდარად“, რადგან ვერ ამჩნევს ამ ფორმების ისტორიულ განვითარებას და ერთმანეთს ადვარებს იმას, რისი შედარებაც, საერთოდ, არ შეიძლება.)

მე ათასხე მეტა სემიტურ-ქართული ძირის იდენტოფიკაცია მოვამინე, ყველა გრამატიკული მოვლენა დეტალურად ვავარკვიე. ამიტომ ვიკვლევდი არა მარტო სემიტურ სამწერლობო, არამედ ხალხურ ენასაც, სირიულსა და არაბულს, აგრეთვე ქართულ დიალექტებს. გრამატიკა, ვინეორებ, უადე მზადა და იგი ლექციების მიხედვითა ცნობილი. ახლა, როგორც კი სომხურ გრამატიკას მოურჩები (ეს უკანასკნელი ერთ თვეში გამოვა), მისი დამეჭვვა მიწდა. აღნიშნული ნათესაობის შესახებ ამ ზამთარს არავის წაუკითხავს მოხსენება, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ჩემს საუნეფრისტიტო ლექციებს, რომლებიც რამდენიმე წლის წინ დაიწყო. თუ თქვენ ეს დაწერილებით ვაინტერესებთ, მე მზად ვარ, ამის შესახებ

უოველნაირი ინფორმაცია მოგაწოდოთ. **გაზეთი „საბჭოთა საქართველო“**
ჩემი მისამართი ამ ზაფხულისათვის ასეთია: „Kaukasus, Kutais“ Gouvernment, Ozargeth's Bezirk (Uyezd). Poststation Tschachatauri (Чихатаური). Prof. N. Marr.“

ნ. შარბი

ამ საკითხების შესახებ ნ. შარბი წერ კიდევ 1896 წლის თებერვალში სწერდა ე. თაყაიშვილს: „სხეთა შორის, ქართული ენის და სომხურის პირვენდელი ნათესავობა აღმოვაჩინე, იმ დროის ნათესავობა, როცა სომხურ ენაში არიული ანუ ინდოევროპეული ელემენტები არ იყო შეტანილი. საზოგადოთ ქართული ენის ნათესავობა სემიტურ ენებთან ძალიან დაწერილებით გამოვკვლეო და დავამტიკე: თითქმის სიტყვა არ დამჩნენია, რომ მისი ძირი და შთამომავლობა არ გამოერკვის. გრამატიკაც კარვად შემუშავებული მაქეს. მავრამ უნივერსიტეტში წერ ვერ ვკითხავ და დავებუდე კი“ როცა ერთხელ წავითხავეს ეს იყოღე, რომ ესლა თემცე ვამტიკებ ნათესაობას ქართული ენისას სემიტურ ენებთან, ქართულს სემიტურად არა ვრაცხ, არამედ ახალი ტერმინი შემომავქს — „იფფეტური“. ადრე ამ ტერმინს ხმარობდენ არიული ენების დასასახელედალ, მავრამ ახლა ამ აზრით მიტოვებული და მე ხმარობ ახალი აზრით: იფფეტური ენები არიან ქართული და კავკასიური საზოგადოთ (სვანური, მგურული და სხვა), სომხური (არიული ელემენტის გამოყოფით) და რამოდენიმე სხვა, იფფეტურ ენათა შორის ისეთი განწყობილება(ა), როგორც სემიტურ ენათა ურთიერთ შორის, ხოლო მეორე მხრით იფფეტური ენები ნათესავი არიან სემიტურ ენათა, როგორც მავალითა, სლოვენური გერმანულითა არიულ მოღვმავა.“

როგორც ჩანს, შუხარით დაინტერესდა ნ. შარბის მიერ 1888 წელს „აყერიაში“ გამოქვეყნებული წერილი, რომელშიც ქართული და სემიტური ენების ნათესაობის შესახებდა საუბარი, და „ქართველითა შორის წერათხთვის გამოავრცელებულ საზოგადოებას“ მიმართა თხოვნით, რამენაირად მიეწოდებინათ მისთვის აღნიშნული სტატია. 1904 წლის 16 თებერვალს მას წერაკითხვის საზოგადოებიდან ვაუგზავნენ წერილი:

„ღიდალ ბატყვემლო ბატონი პროფესორი!“

ამასთან ერთად გიგზავნით ნ. შარბის ერთი შენიშვნის ასლს ქართული ენის შესახებ („აფფერიდან“), რომელიც თქვენ, როგორც ჩვენთვის ცნობილი გავხდა, ვინებუბათ. სამწუხაროდ, „აფფერის“ სათანადო ნომრის თქვენთვის გამოგზავნა

შეუძლებელი გახდა, რადგან იგი ბიბლიოთეკების გარდა აღიარად მოიპოვება.“

ეტყობა, ეს წერილი რაღაც გზავნილს მიაყოლეს, ალბათ, მუხართისთვის გაგზავნილ საჭირო წიგნებს, რაზეც მეტყველებს ფრაზა: „ამასთან ერთად ვგზავნით“. სხვათა შორის, მუხართის არქივში დაცულია დიდი ფორმატის ორი ფურცელი ნ. შარის ხელნაწერი სტატიით, რომელიც, საფიქრებელია, „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ რომელიღაც წევრის მიერ არის გადაწერილი. არქივში შემონახულია ნ. შარის მოკვიანებით გამოკვეთილებული ნაშრომებიც.

1903 წლის ზაფხულისთვის ნ. შარის წინასწარ ჰქონდა შედგენილი სამუშაო გეგმა. ჯერ კიდევ აპრილში იგი პეტერბურგიდან სწერდა ე. თაყაიშვილს: „წერულს, რაც დაგზავნიდა, წილი არ გამომართავს და ზაფხულზე მინდა მოვიყვენო, თუ მოსვენება შეეძლე. 16-20 მაისს ვაპირებთ გამოვგზავნიერება ჩხატურაში“ (14.04. 1903). 15 მაისს კი იგი ე. თაყაიშვილს ეგზავნის იმ ტექსტს, რომელიც დაგზავნა თბილისში ვახუშტაძის-წინებული შეკრების მონაწილეებს: „საბიბლიოტეკო არქეოლოგიურმა კომისიამ, შარი დაუჭირა რა ჩემს აზრს სომხური და ქართული წარწერების კრებულის გამოცემის შესახებ... დამავალი, ჩამოყვადილი თბილისში ამ საღმე სხვაგან განსაკუთრებული კომიტეტი ადგილობრივ მეცნიერთაგან იმ მიზნით, რომ ვაცნობო ეს გამოკვეთილები და, ამასთან, დაიწყოს გადაწერა სომხური და ქართული წარწერებისა, რომლებიც, უწინარეს ყოვლისა, კავკასიაში მდებარეობს. რადგან ვაპირებთ, რომ ამ მიზნით შევკრიბოთ და გამოკვეყნოთ სომხური და ქართული წარწერები, დაგეგმილი გვაქვს, დამდეგი ზაფხულის დასაწყისში, დაახლოებით 9-15 ივნისს.“

ტელიისში მოვაწყუთ დინტერესებულ პირთა სხდომა, რომლებიც არა მარტო თანაგრძნობით მოეციდებინა კავკასიის ეპიგრაფიკული მასალების შესწავლას, არამედ თეორიულად და პრაქტიკულად გამოგზავნილი იქნებოდა და სათითაზე სამუშაოდ“. იქვე მითითებულია, მასზე 25-მდე გამოგზავნეთ შემდეგ აღრუსეთი: Почт. ст. Чихачурн, Кутаис. губ. Озургет. уезд. Проф. Нек. Як. Марру).

ნ. შარი“

ეს ჩანაფიქრი, მიუხედავად იმისა, რომ ნ. შარმა 23 მაისიდან 10 ივნისამდე თბილისში იყო შეკრება მოაწერ, სხვადასხვა გარემოების გამო სრულად ვერ განხორციელდა.

დღევანდის მიწურულს კი ნ. შარი კიდევ ერთხელ ასხენებს ქართულისა და სემიტურის ნათესაობას:

„ქართული გრამატიკა კისერზე მაწეეს და გაის ზელს მივყოფ ბუძღვას (ერთად სემიტურს ან სემურ ენათა თანა ტომობის ანუ ნათესაობის დამტკიცებთურთ)“ მაგრამ ქართული უფრო ვრცელი იქნება, ვიდრე ახლა გამოცემული სომხური“ (ს. პეტერბურგი, 23.12. 1903).

მუხართისა და შარის ურთიერთობა ახც შემდეგ გაიწვეტილა. ცნობილია, რომ მუხართი მეტად მონდომებული იყო, ვაცნობოდა შარის ნაშრომს ბასკური ენის წარმოშობის შესახებ, რადგან ბასკური მისთვის ერთერთი ყველაზე საყვარელი ენა იყო, თვითონაც არაერთი ნაშრომ ჰქონდა მიძღვნილი ამ ენისადმი და, რაკი დღეა აფასებდა ჩვენი თანამემამულის მეცნიერულ ავტორიტეტს, მოახერხა კიდევ, არ ვიცი რა გზით, შარის ჯერ კიდევ დაუბეჭდავი გამოკვლევის ხელში ჩაგდება ვრაცში და ხელნაწერში გაცნობა“

1. იმედო მანკე, მოამბეები ზეზ ვერმონტისათვის.
2. ნათ შარის Thomas a Kempis 4 წიგნი, თარგმნილი Prop. de fide-ს სკოლაში; № 3 და № 4 არის ითი ნაწილები იმედ ვიდის (ლუცენა), № 3 დამარჯვებულია 1759 წელს.
3. Propaganda de Fide - Congregatio de propaganda de fide - 1622 წელს რომში პაპ გრიგოლ XV-ის მიერ დაფუძნებული მისიონერთა ორგანიზაცია, რომლის მიზანი იყო კათოლიკობის გავრცელება წარმართულ ქვეყნებში და, სავსებით უკუბრუნება მისიონერობა მისიონერებს. „Propaganda de Fide“ იყო უნაღველი ორგანიზაცია, რომელიც ხელმძღვანელობდა ყველა კათოლიკურ მისიონერს.
4. Kharthweische Sprachwissenschaft, I, II; Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, X, 1896; II - იქვე, XI, 1897.
5. ვენაში გამოქვეყნებული ჟურნალი „Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes“
6. ლეონ შარიანი - მისი კვლევა არმენისტა, აღმოსავლეთმცოდნე.
7. თხოვრ კასტრი (დაბ. 1871 წ.) - სტრასბურგელი ფილოლოგი, აღმოსავლეთმცოდნე არმენისტა იყო, რომელიც სხვა შარის, სწორედ დარწმუნის ახდენს კრებულის“ შესახებ სწერდა შარს: „Аназъ нашихъ изысканийъ въ области историческаго языка и филологическаго древняго языка, принадлежащихъ къ моему изыск., издаются въ Математическомъ Училищномъ обществѣ въ Москвѣ въ 1894-95 г.“
8. ივლისისებზე ნ. შარის ნაშრომს, რომელიც მან მოგვანებით დასტევა: „Основные таблицы к грамматике древнегрузинского языка с предварительнымъ сообщениемъ о родствѣ грузинскаго языка с семитическимъ“, СПб., 1908.
9. ივლისისებზე „Основные таблицы...“ რომელიც შოლოდ 1908 წელს გამოქვეყნდა.
10. В. Муханкова, Н.Я. Марр, 53. 326.

განაგრძობთ ზეგნებს საქართველოს ტელევიზიის I არხით გადაცემული ზოგადების ტელესერია, რომლის ავტორი არის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ქართული მრეწველების კვლევების განყოფილების მეცნიერ-თანამშრომელი გობეზ შავერიაძე: კომპლუტინტი - ამჟამად განყოფილების ხელმძღვანელი, დოც. შავერია ანტონოვიძე.

სწორია

რამდენიმე: ნარკომონდა

ქართულში სხვადასხვა სახის ფონეტიკური მოვლენიდან ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული სიტყვეთაში ხმოვნთა ჭარბი ხმაოდინიშეა. მაგ.: ძალიან ბევრი „რამდენიმე“სა; ნაცვლად ამბობს „რამოდინიმე“ს. ეს ო ბგერა აღნიშნულ სიტყვაში სრულიად ზედმეტია, საჭმე ის არის, რომ სიტყვის ამოსავალი ფორმაა „რაოდინე“. მისგან მივალეთ „რაგდინე“ და შევღებ - „რამდინე“. ასე რომ, **მ ბგერა ო მხოვესიდან მოდის და, ბუნებრივია, კიდევ ერთი ოს დამატება სრულიად ზედმეტია. ასე რომ, სწორი ფორმაა: რამდენიმე** იგივე შეიძლება ითქვას ფორმაზეც **წარმოჩნდა**, ამ სიტყვისაღი არასწორად უმატებენ **მ ბგერას და ამბობენ: წარმოჩინდა**. არადა, ამ ზნაში **მ ბგერა ზედმეტია, რასაც აღნიშნული ფუნქცია სხვა ფორმებში მიეკუთვნება: აღმოჩნდა, გაჩნდა, გამოჩნდა.**

ასე რომ, ამ შემთხვევაშიც **მ ბგერა ზედმეტია და სწორი ფორმაა: წარმოჩნდა.**

დათვალიარება და კაპვირკაბგვლვა

ქართულში (და სხვა ენებშიც) ძალიან გავრცელებულია ერთი ფონეტიკური მოვლენა - ბგერათა გადისამა, რომლის დროსაც ბგერები (როგორც მხოვნები, ისე თანმხოვნები) ერთმანეთს ადგებს უცვლიან. ბუნებრივი და გამართლებულია ბგერაგადისამული ფორმები, ხოლო მთავან ბგერის გადისამით მიღებული სიტყვები უნდა ეარყოთ. ფორმებს „დათვალიერება“, „კავშირ-

გამბელობა“ ხშირად ამახინჯებენ და ამბობენ: დათვარიერება, დავთვარიერება, კავშირგამბელობა, კავშირგამბელობის კომპანია და ა.შ. დაეუკირღვით სიტყვებს - საიდან მოდიან ისინი? ერთი შეხედვითაც ჩანს, რომ „დათვალიერება“ „აგაღ“ ფორმიდან მოდის. შინაარსობრივი მსგავსებაც ამყარაა. გვაქვს „აგაღ“ ფორმისაგან შედგენილი მსგავსი შინაარსის გამოზნატული შესიტყვებებაც: თვალი გადავავლებთვალი მოყვარი. აქედან გამომდინარე, სწორი ფორმაა: **დათვალიერება, დავთვალიერება.**

რაც შეეხება „კავშირგამბელობას“, ის არი სიტყვისაგან შედგება: კავშირი და გამბელობა. ამ უკანასკნელისათვის ამოსავალი ფორმაა: ბმა ვაბამ. აქედან გამომდინარე, სწორი ფორმაა: **კავშირგამბელობა, კავშირგამბელობის კომპანია და ა.შ.**

თხაუთხაბი რა სხვა

მრავალი ტიპისაა ფორმები **ქრმას** (ქრის ნაცვლად), **ბრმის** (ბრის ნაცვლად), **თუთმეტი** (თუთმეტის ნაცვლად), **ბეჭებრთვია**, **მარაბუელი** და **მხაღვრთა ქრის, ბრის, თუთმეტი**, მთავან ბგერის გადისამით მიღებული სიტყვები კი უფრო ზუსტად უნდა აღუბინდებინათ.

ამჟამად ტიპის მოვლენას ეხებულთ საქმედიკური ტერმინებშიც. მაგალითად, ნეფროსთათლოვის ნაცვლად ამბობენ ნეფროსთათლოვს - (აბაბა, სიტყვა „ნეფროსი“ დაკავშირებულია), **ტრამებს** ნაცვლად ტრამება, კიდევ ერთი სიტყვა, რომელზეც აღუბ

გერდა თქვენი შურაღვლება გეგამსხველით, არის რენამაცია, ხშირად არასწორად რენამაციის სახით ხსნობენ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეს ბგერაგადისამული არისწორი ფორმები (ნეფროსთათლოვა ტრამება, რენამაცია) უნდა უარყვათ და მათ ნაცვლად გამოიყენეთა ფორმები - ნეფროსთათლოვია, ტრამება, რენამაცია.

სამედიკური ტერმინათლოვიაში სხვატაი სიტყვაღვლვა კერძოდ, გარეხილავთ მიკელოფის, ხადაც ე სხვატაი უმთრღებულად **მ სხვატაი ენაცვლება**, ამის მიზეზი კი ე სხვატაის მომღვწეთა და ინ წინამხევილი **მ ბგერაა**, რომელც ე-ს იმეკეუსებს და ი-ღ აქვებს. ასე განიდა პარათლოკური ფორმები - **ფეხონწყობა** - **ფეხონწყობა**, **გარეკოვლვა** - **გინიკოვლოვია**, **დიფტერიტი** - **დიფტერიტი**, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მარაბუელი და მხაღვრთა პარეკლი (ფეხონწყობა, გარეკოვლოვია, დიფტერიტი) ფორმები, მთავან ბგერის გადისამით მიღებული ფორმები კი უნდა უარყვათ, ასე რომ, სწორი ფორმებია: **ფეხონწყობა, გარეკოვლოვია, დიფტერიტი.**

კლასიკური ხანის სალიტერატურო ქართულის ზოგადი დახასიათება

ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიაში რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში არსებობს რამდენიმე ერთმანეთისგან განსხვავებული პერიოდები. მაგრამ ერთი საერთო მათი ავტორები ძირითადად ერთ პოზიციას იკავებენ: ძველი ქართული ენა მთავრდება XI საუკუნეში, ხოლო XII საუკუნიდან იწყება ახალი ეტაპი ქართული ენის განვითარების ისტორიაში. ამ ახალ საუკუნურ ზოგად ახალ ქართულად მოახსენიებენ, ზოგნიც — გარდამავალ ანუ საშუალო ქართულად. რაც შეეხება კონკრეტულად XII საუკუნის ქართულს, ყველა განსხვავებულ თვალსაზრისისათვის იგი საწყის ეტაპადა მიჩნეულია.

არს. ჩიქობავა წერს: „ახალი ქართული სალიტერატურო ენა ისახება მეოთხმეტე საუკუნიდან (ნ.მარტი, ს. გორგაძე). მეცხრამეტე (მეათეულის, ჩახრუბაძის) ენა, შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნი“ ენა უკვე აღარაა ძველი ქართული. სახელთა ბრუნებში, ზმნის უღებობაში ახალი ქართულის დამახასიათებელი მოვლენები გვაქვს. სიტყვათა წყობაც არსებითად ახალი ქართულისა“ (1, 1018).

ივანე ჯავახიშვილი თავის მონოგრაფიაში აღნიშნავს: „საშუალო ქართულის განვითარება შედარებით უფრო მეტად თავისებური ვარაუდით ხდებოდა, ვიდრე ძველი და თუნდაც თანამედროვე სალიტერატურო ენისა. გარდა იმისა, რომ საშუალო ქართულის შედგენილობაში დიდია სხვადასხვა დიალექტური ჩანაწერის გრამატიკული ფორმები და მათი ფონეტიკური სისტემისათვის დამახასიათებელი მოვლენები. ამ პერიოდის ენას უხდებოდა ინტენსიური ურთიერთობა სხვადასხვა რეგიონის ენებთან (თურქული, ინდო-ევროპული, არაბული, ბერძნული), რაც თავის ცვალებად ქართულ ლექსიკის განვითარებას. ამ ფაქტორების გათვალისწინება აუცილებელია ცალკეულ მოვლენათა შესახებ მკვლელობისას“ (2, VIII).

ს. ხარაყელაძე ასეთ შეფასებას აძლევს საშუალო ქართულს, როგორც გარდამავალ საუკუნურს: „მნიშვნელოვანი ენობრივი ცვლილებანი, რამაც განაპირობა ძველი ქართული ენის განვითარების დასასრული და ახალი საუკუნურის, საშუალო სალიტერატურო ქართულის ფორმირების დასაწყისი, ზეპირს მტკიცებულმა ბევრად უფრო აღწერ, აქვრ კიდევ ენა-იტალიონის“ დონეზე შეინიშნება. ეს სხვაობა იზრდება IX-XI საუკუნეთა მიჯნაზე. ამ დროის ძეგლებში ვლინდება ყველა ის არსებითი ნიშანი, რაც ახალი სალიტერატურო ქართულის კეთილშობილად სახელდებული“ (3, 6).

1982 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში მივეთითებდით, რომ XII საუკუნიდან იწყება გარდამავალი ანუ საშუალო ქართული, რომელიც გრძელდება XIX საუკუნის ბოლომდე. ამ საუკუნის პირველ ეტაპს — XII-XIII საუკუნეების ქართულს, ჩვენ პირობითად კლასიკური ხანის საშუალო ქართული ვეწოდებთ (4).

ბესარიონ ჯორბენაძე თავის ფუნდამენტურ ნაშრომში „ქართული დიალექტოლოგია“ წარმოგიდგინა ე.წ. ეტაპობრივი პერიოდისათვის ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების, ხოლო XIX საუკუნის ქართული მან მეორე ეტაპის დასაწყისად მიიჩნია. იგი წერდა: „ამ პერიოდში სალიტერატურო ენა ცოცხალ მტკიცებებს დაუახლოვდა, თუმცა ამ პროცესს აღმოსავლური ენებიდან შემოსული ბარბარული მოსტყვა მეორე მხრივ, საქართველოს პოლიტიკური ერთიანობის რღვევამ, გროვული და სასოფლო-სამეურნეო კონსოლიდაციის დასუსტებამ რეალური საფრთხე შექმნა ქართულ სალიტერატურო ენას“ (5, 156).

XII საუკუნის სალიტერატურო ქართულში ერთმანეთის გვევლინება მოვლენების ორი საგრძნობლად განსხვავებული სტილის შერწყმის საინტენსიური-ლიტერატურული სკოლა; ერთი მხრივ, ათონური, რომელიც აგრძელებს ძველი ქართული ენის ლინგვისტურ ტრადიციებს და სათავეს იღებს იოანე, ექვთიმე და გიორგი ათონელების თხზულებათა ენაში და, მეორე მხრივ, პეტრიწონელი ფილოსოფიური სკოლა, რომელიც ხასიათდება სერიოზულ-სახალხო ენისაგან განსხვავებული ენობრივ-სტილისტური თავისებურებებით და თავისი არსით ზელოვნურად არქაიზებულია. ამ განსხვავებულ სტილს ასე ახასიათებს დამანი მელიქიშვილი: „იოანე პეტრიწის სტილს ქმნის ერთობლიობა იმ თავისებურებათა, რომლებიც გამოიწვევლია: 1. რთული ფილოსოფიური შინაარსის გადმოცემის საჭიროებით... 2. ენაში არსებულ სინონიმურ ფორმათა თავისებური შერჩევით, რაც ლექსიკის, მორფოლოგიის, სინტაქსის სფეროში და წინადადების წყობის მონაცვლეობაში ვლინდება; 3. ბერძნული ენისა და ბერძნული დიდის ვაგონით ტრინიზების კომპოზიციასა და ზოგიერთ სინტაქსურ კონსტრუქციას; 4. განმარტების სიხშირით; 5. ხასიათით, რასაც სასაუბრო და მხატვრული სტილის დამახასიათებელი ელემენტები შემატებს“ (6, LXXV).

თუმცა რუსთაველი და მისი წინამორბედები

მშობელ მიწაში მიდგას ფეხებზე

ნაირგვარი მიმართვის საგანა მიწა. მის შრავალ საშუალებად შესტყობან, რომელთაგან ზოგი ბუნებისმეტყველების საფუძვლი, სხვა — საზოგადოებრივ მენეჯერებთან ან ბელოფებთან. საგულისხმოა ადამიანის ენოკლონი მიმართება მიწასთან. ერთ დროს პოპულარული რომანდანი: „მიწა ზოგისთვის ტალახია, ზოგისთვის კი დედააო მარტყალი“.

ამ მიმართებათა ნაირგვარობის შრაველ ასპექტს იტყვს ერთი პატარა ლექსი:

„ღვთავი —
 ცოცხალი რომ იყოს —
 შიბა იტყვია ვითარცა:
 მიწა არ ყველა
 მიწაა,
 მიწაც არის და
 მიწაცა!
 იქ დაბრუნდები ცოდანა —
 ცაში ასულხარ სიდანაც
 მიწა რომ არა —
 წვიმაც კი
 ვერ მოვიღია ცოდანა...
 არის კარგი
 თუ იფა,
 თუ რაიმე — მიწა...“
 (შ. მამუკაია)

ეს ამბობს, რომ მავთური ზბილი ახლავს ცნებას მიწისას კონტრასტში, ვთქვით, ასეთში — მშობელი მიწის ის პირველი ფრაზა არიანა იგი, ზბილი რომ დაიტკბონებს ენის ამოღებისას, მავრამ მის წიაღში მყოფივე ენოკია სწორედ აყვანზე დაბრალ ქალის ზატყასთან ერთად გაიწოხის სულს, ისე ბუნებრივად და შეუძენველად, სისხლი რომ მიმოიქცევა ხოლმე კაპალატყბში.

„დედა მიწა!
 სამსუბო გრძნობას იბიბოს იგი, მავრამ:
 ან ეც დუბილი მიღირდა ძვირად
 ან ახლა სიტყვას რთვობდა ვებედაე?!
 ნებეც სიდაყრულს ვინ უბნანს ზნირად
 სიდაყრად დედას!“

(კ. ნადირაძე)

სიდაყრელის უყვითლო ანსნა საქმე ყოფილა შედამ, ილიონდ ზანდაბა თიფი. ანსნა იტყვან საქმელ და შეზღვე მტრების დუღიდან ან ტროხრას ვალობას წაყავს ხოლმე ბეგის ქვეყნის შიად და ზარად, ვინ იყოს, რამდენჯინის დაზრეული, ენის შორღეკით ნათყვამი „ქართლ-კახეთის იმერეთის“ პარპონია თუ ცხრა-ათი წლის შიზარდის წყრი- ალა მხოთ ნახეპრებზე: არ გავჯული სალსა კლდეშას...“

მოკვანებთი, ცნობისწიღლის შიძალეების ეყანა, ასეთივე სიდაყრული ვისმენთ სხვა ერების შილთა მიერ აღღვენილ საამდობებელსაც თიფანით ქვეყნისა და ზალბის მიმართ. ბუნდ ასეთს: „მე შიზილავს იტალია, მავრამ მიფლასმებში მებერს, რომელიც იგრძანილიდან ვამოადგეო ჩემი ეტლის ზირბლუნს“ (ვლადი) და ამითაც ვსწავლობთ საკლოთარის სიდაყრელისა და სხვიანი მიწის პატრვისცემას. „განა შარტო ლამაზი შიფიბაო საშშიზილო“ — ვეახსენებენ დროდადრო, მავრამ საშშიზილო ლამაზი

მთებითა და კამყამა ცით იწუხა მინც და, რადგან „შეგანა ყოფილი მავრისა შიზის“, ეს ხბილი კლავიე ანკარა სილიამზე გარდისახვის, სულ სხვა ვერსიად ილიონდ. მის პოეზიის ნათელი ქვეია, „შენ ისე ღრმა ზარ, ქართული ცარ, შენ ისე ღრმა ხარ...“ „ქართული ცა“ ამ ლექსის სტრიქონებში ქართული იმპ-პარსაც ვეულისმბნას თავისთავად.

არის რადაც საშშიზილო იმპა, რომ დასტრუნდებლად წინ შარბილი საგანი საწვის წერტილის უბრუნდება ხოლმე დედამწის სიშრაველს კი არა, მისი მიზიდულობის ძალის ენის თითქოს ამში წილი და, რა ვასაკვირია, გონიერ არსებას, სადაც უნდა იყოს იგი, საკლოთარ მიწის ძახილი ენაშიდეს ყველგანს ამიტომაცაა, რომ უსცოდიის გზებზე საწუთრშიმმდგარ ვინმე ანდრე კაშორის (ანდრია კაიშორის) ეგ ზომ მტანჯული ძალით უბნობს ქართული მიწა. ეც გრძნობა აიძულებს შიი არავისპირეულის ეყარს, გაყავლტყავებული, მოკრწნხელი თიფებით ისე მტყავი ინახავდეს მშობლიური ანანურტიდან აღბუნდ ერთ პეზე მიწას, თიფთ გულტყავილად ფიორდებოიდეს ამ სიშტყეისა და სიყვარულის წინაშე.

ზნირად ზანდაღებულ საშარედ წარმოყვადენენ მიწას, მტრად, ყოლისკამყამტრებელ ძალად, თითქოს ეს შიი გაპოკონება იყოს სიკვდილი (მიწა ზარ და მიწად იტყვი) სურა, რომლითაც დღიონს შიფრთმბენ, უნახვი კალწულის წვილით, იწმბე. — ვეფერთბილეს იმარ ზანა- ში; მიწა თიფისას შიიოთბოსო, — აშბობს ქართული ზტარბი. ანუ, მავრამ ანგვარ მიწის სიძარბის ქვეპირე სტრიქონების ძალა უტყვება მინც:

„მასკვლია, ზეჯ იწრემო,
 დასდაც სიდაბობს რიბი?
 მიწინაშე დალიოცენიან —
 შიმწველი დავამოსნეს ზორცინ“.

ამ
 „შიშიფა თიფის ქვეყანა,
 თიფის წყალ-ჭალა ძლიერა,
 მიწაც უტალია შიშბილერი,
 გულს რომ იერება ვფიფერია“
 გარდისვული ვანსენება ამ კონტრასტში: „მე კი თუნდ მიწა მუყარის სადზე, თბილისის აბლოს“ ანუ, ასე მგონია, ბედნიერი ვიქნები, სადმე, აბლოს თბილისთან, თუ საშარე ვიწოვე“.

არა შიშოლოდ მშობელი მიწის, მშობლიური ცის ქვეშ ცოცხლობენ ფეხებზე, არამედ ნიადაგს მიწყვეტილი შარტულის პირენსორ უნარს — იტყვის იმად, რაც ახას. სხვაგვარად ანა რა აიძულებს შიშბლყეთა რაზმის სწორბოეფარ მუდარბითთიფარა, ზუთიოდე წლის ზიქენად გარდისახის ანზად და „გიი ნანას“ თავზარდამტყნა ზნირბობის ამ ოდესლაც დაკარგული სატყვეების გადასარბენად „აოვიანიშენას“ მბალს წაიზავოს იგი!

„ადამისბი, ფშვილის დედაცაო, შენი არაი და შიიოზარა „შე ნიშთამმეფარბი“ — ამ სიტყვისათვის აქ მოუ სულგარ, როცაოცე წაბლისთვას“, — ეს სტრიქონებში ზეიყ ნარბაშელის ლექსიდან ყოფილივე მშობლიობის, ფეხის მიერისადაც გასაყედი აღტოლებს აღსარებულ დეფრს.

ერთ-ერთი ამ ფესვითაგან, რომელიც შიენს ზალსა, შენს მიწას უყვამირდებმა შენავე არსებობა, ენაა. განა მან

არ დებურენ უცხოებში გარდაცვლილი გურამიშვილი
ლუკაშის დარად შვეიცარულ დასახულ საგარეო დიპლომატიის
დაეცემის სტრუქტურებში გადასული სასოციალისტური

შეამაბის ურდობა ირანის უმთავრეს
პროვინციაში ვარკუბს ასე თანამედ ქართველი. 300 წლის
მანძილზე ვარს შირაზელმა ექვთიმე ვარსაძის მიერ
შრობილის ვარკუბ და - აღესვლა მღერის ქართველი
ფერეიდინი ფარდუზი - ლამაზ ლექსად ურკვამს
პოეტა იმთა დაგვირად, ვისაც იქ აღმერთა ვარკუბა.

შევე ნიშანად, ვარს ცხელი დამანიონი,
წესა ვიწოდე.

იქიდან ვერბო ზეს მტარავს:
შე ქართველი ვარს.

„ოცად“
- შევდებულა, გულგრილად იმინო ეს
აღსარება ინტელიგენციისა, ისევე როგორც „სწავლად
დახარკებულ“ მკონის მტრნადად დასახულ შობილ
მეწამას მტრის მილოდინა.

ვინ უწყს, ჩამდენი დღეობა და აღუცხვული ვრის
არსებობა შიშაშა მარადილად წყვეთად და რაოდენ
კვანძობა, რომ ზეშა კვანძს დღეობა შიშაშა თავისი
თავი. „საბრუნველნი ღრისა ვედა, ვისაც სამშობლო
შეჩა და უცხარ“ (ო. ჭილაძე)

მარადილია, აღბათ, რომ შირაზი შობილი მიწის,
მისი საფარის სურვილისა და უნარის გამო ედავება
ერთი სახელმწიფო მუდგის (არადს იქნება ის სამეფოცა
ზეშ იფოს“ - მაგრამ ადამიანს რომ ამბობდ მარკო
უფას ფეხები, როგორც წყალში დგას წიორის ძირები“
და ამ მიზეზიდან მოწვევდა ფიზიკურ და სპორტულ
სიყვლილს უცხვის. ამიტომ უფლისწულმა მტრის
ანტიკურა გმირისა ამ იფოს, შობილი მიწა აბლეს
ვედასა. ვინც მასთან კავშირს არა წყვეტა, დარწმუნად
სასოციალისტო ინტელიგენცია.

- ტბალია თქვენი შარბათები, გეგმავლი ფეხნი
მურსასა ლეგებზე, მაგრამ შე შენი ზეშ კვანძის პერი
მარკოცია, რომელმაც წინამართლ ძველებს მაწილები ურე-
ვილა. - არწმუნებ ბიძის ჩილადიშვილი კანდიდის და
ცდილობა, ის ნებზე გაეცოცხლოს მამყენის, რომელიც
ზუსტ მდებარეობაშია დასველება ზოლზე.
მიწველი ფიზიკულუბი იყვანება შობილ მიწაზე
ამონულ ზალას დღე პოეტო და ფეხგადამტობი იფ-
დრება (არა მარტო) საიციენები ახლს, „ოღონდ
ქართველად იღამაგონს“...

„ამწიქნაბო, რომ შიშინით, ვანარტება (ან
შესხებება) სტრუქტურულ თითქოს აქილიან: შობილი
კვანძის სივრცული ნაციონალური ჩატეკილიანს ჩიდი
ნიშნავს. ქართველი პატრიოტიზმი ინტერნაციონალური
პეტიციის იფო უდიდებან, თუ ამ ცნებას (ინტერნაციონალ-
იზმი) ჭეშინავტი მნიშვნელობით გავიგებთ. „იწი
მიწველია არ ცხება იფო თვისა მტრისა“. - ეწერა ვრის
ჩრებულ წიფში და, რაოდენ არა სტეილის, არამედ სტლის
საქტორიანის ნიშნავს შიშინა და, ვინც სხვის ართმეს
თავისუფლებას, შიშინა ისიც“ (ო. ჭილაძე). ზეს წინამართ
არც სტეინ შიშინას სწავლობს სამეფარად (თქმეა ტყვე
წმინად უფილად, შიშინა - არსილეს) და არც სხვისთვის
დაუღამას ასეთი ეფულა.

„ადამიანი ჰგავს იმ კვანძსა, რომელსაც შიშ
სამშობლო ჰქვია“ - ამბობს ითარ ჭილაძის პოემის
გმირი, ამეჩილები ქართველი კრებ ბიძეებს და რაოდენ
ქართველია, მართლაც. ვერაზ ბერქენიშვილის სტუმარ-
ტრეფერი კომპოზიცია „ყოფილეს დასრულებიან“ თითქოს
თფილ შობილიურ ნიშნავს აღმოცენებისთვის იფო თავისი

წილიდან ისევე როგორც ასწილიანი ზეშნი!
შობილიურის ვარკუბა ბუნებრივ სურვილს დადებს
- დასილული შვილიან გაეწიო წინამართ, რაოდენ

„მარტოლი ვარკუბ,
ძალიან დიდიც,
აუცი ვინ თქმე!
მაგრამ ვრის ვარკუბი,
პირდაპირ ვინცევი:
განწივამისწილ -
ღღეს რაც ხარ,
ის ხარ!“

(მ. მაჭავარიანი)

თუ წარსული დიდგობი და „ვედებისტავიანთი“,
სვეტიცხოველი და გრემია, ამწიფი ანგარიშ მოთხოვნილება
უნდა იფოს სტეილს:

„როგორღაც ასე ახლია გრემი,
მეც მინდა ვიფო უფრო მადალი,
რომ დასახობს ზემში ამ ზემთ
რადაც ახალი, სულ მთავად ახალი“ (ო. ჭილაძე)
ეს ახალი ძვილისადგენი მოწვევითელი ვარ იქნება,
რადგან უსამართლოდ არაფერი ამბობებოდა.

როგორც დღემამის მწიფად საფარო გვაზიარებენ
მიწაში დაუნებულ სურსენლუბათა ვარს, ჩვენმა ვრის
ყოფილების ეღრმეს შიშინად სამეფოზე ამოტრანს
დახეწილი სარტორი კელტორა, კეთილშობილებმა,
„ღირსებით საზღვარმარტული სამაყე“, გვემართილებმა,
ინდივიდუალური, იფენ მისთვის ნიშნული მამართლები
მოუღებობან, რა ღრისა ბუნებრივად იფილასწიფება
კაციბრობის კელტორულ ნიშნავიფარს, მაგრამ თავის
სახეს არსილეს კარგაფეხა შიშინ, საკუთარი
(მასიწიფარტული) ტფიფარი აღბეჭდაფეხი ყოფილეს და
განტრეფერი კოდა გადასცემა თობებზე.

„მე იფო...
ახლა?
...მაგრამ ხმა ზემან სორცხელი და ჩიდი ამირ-
ბარისა...“

...„უფალია, როცა გულწრფელობაში დიაცი
დაამწიქება ზოლზე ვეცავს.“

ცდი იქნება, ჩილადობს მოწვევითელი სილამაზის
ფრეკილია შეჩრებ ამ სტრუქტურებს, ცუდი იქნება,
მამწიქელის და აღმწიქელის ვარტეზე თუ ვარსა ლეგენ-
დარული მომღერლის ხმა, რომელიც საქართველიდან
შორს, ძალიან შორს, კაციის კო არა, დღერთის ყელიდან
ამოსილად დასაქვს თურზე (მოგონებებიდან მამღერ
გონამწიქელზე), ან ის კვება, ლატორია ფრიალის სახე რომ
გაღმისცემს ლეგებრივი ქართილის შესრულებისას.

ასეთი სამიშრობეა არს.
მაგრად უარესიც
ამიტომ აფილია, გავფო პოეტა, თუ იტყვის:
„გვრტობს ჩამოფარს: უმწილად, საქართველო, მიწის“ (ტ
ჭიანჭილას), ჩამწიქნილად სახეფიფილად დამსგავსებია
ერთიშორეს ღღეს ცნებებმა: განფიფარება და გაღმეფარე-
ბა.

ათის ასამეჭრითი, დეტალუბნი ჩაღრნიება ნუ გვიწ-
და!

ჩემთვის რომ ეთობათ, მათ შორის ატყობლები
წილდის ვარკუბის საუღრნის შიშინად დესახებევი.

ფეხებმა მხოლოდ ასე იცოცხლებენ მიწაში.
ამიტომ „აღღმეს“, ქართველი კაცი, ანუ გვწმინდ და
ქართველად მსწილად უბნობდე“ (მანამ კო, ღმერთო, შეშმა
დიონისტრია კარგად შეშინანებე)!

შეგნებულნი ვართ, რომ თქვენს მიერ დატანილი

იმით კარგი და ამით გვერძინა, — აღიარებს არჩილი.

საწყე სიციხე — ამბობს თავისი გმირის პირობით ილია და თვლის, რომ, მიუხედავად ბევრი წაკლისა, სიციხელის ძარღვი მაინც გულქობაშია, ჩადგან საქმით, მოქმედებით ის ეფრო ვითარდება: აქედნ დახლანდღერნი ვართ, ისინი კი გვირისტიო შევტილინი, ამ გვირისტიო, რომელიც მარტო პუნქტამ იყოს, ამბობს არჩილი. ასობრებს მაინც იმითა: იქა ჰდელს ძარღვებში მარტო სისხლი, იქა სცემს თვითონ სიციხელის ძარღვიც... მაშ რა სწავს ამითანა დედაკაცს, როგორც ოთხრანთ ქრთია? მაგისთანა პური მარტო იმით თინეშა-და ჰსებება, ზეწი თინე კი მარტო ზეწისთანა კუტპურს აქობს. დღესაც ვერ გამოირკვეა — რა მოგვეყენა ვიორგის სახით?... ზეწი ზეწად და სწავს უღონონი ვართ და იქ კი... იქ კი რამოდენა ღონე ვიფილა შექმნისა? — ამბობს არჩილი, რომელიც თავის თავს მწიგნობარს ეწოდებს და ტყუილი იყონ-ზოგებს, რომ წიგნი ამოკითხულს რეალურ ცხოვრებაში ვერ ასრულებდა. ის გელის-ტყუილი ემდებებდა და: აქანს ზეწისთვის წიგნი სება ვიფილა და სავსე სება... სავ არის აქ ათადანსცემა ღირსებისა, რომელიც ზეწი ასე მოგვეწოდება? წიგნი და არა სავსეში. ენაზე და არა გულში."

„კახია — პლანინი?!"

წიგნი სება არის, რეალური ცხოვრება კი სება. ვიორგი არჩილი თავალი დანახული წიგნი, წიგნი ცხოვრებისა, რომელიც საწყე-საწყეზე რომ მდგა, დანამ ვერ წაიკითხა, ვერ შეიკნის: „ვიორგი მივლწიწიწი იყი, ხივადამ დაწვირილი. ვიორგი წიგნი-სა-სა-სა, მიუღია წიგნი ცხოვრებისა, სულ სება ასობით დაბეჭდილი. წინ ვადგვეშაღა ეს წიგნი და ვერ წაიკითხებ... ვიორგი ცოცხალი ხატია ღირსებისა. ათეტი ეფიდავება მწიგნირისა სულში მდგომარებაში, ნათქვამია, და რამდენჯერ გვითქვამს მე და შენ, — რა კარგად და ნართლად არის ნათქვამია, წიგნი ეს დანახული გვაქვს, ენაზედ ხომ ვავაქრია და ვვავაქრია, ცხოვრებაში კი რომ ამისი ცოცხალი ხატა წინ დავაყენა, ვერ ვიკანით. თვალი დანახული ვერ დავინახეთ, — ეფიდავება არჩილი დას და წიგნი, რომ ესო ვიორგის სიყვარულს ვერ მივხვდა. ამა, შენი ტული კეთილყოფილი და ვინ იყის, იქნება პრინციპისა ვავაქრა, სიყვარულს ხომ მაინც მიუხედავბლი და ვიორგი, სება არა იყოს - რა, თუნდა ნასალი ნადელი ვიორგისა არა სტებოდა... შენ ვერც კი მიუხედა, ვერც... იმან კი იცოდა და არა სწიოდა. არა ენაშით, არაო... მივდა და ეს ეწიწიწი სიტყვით ზეწი დავაყვლო ზეწის თავის ვისაკითხად, — დედა გულსტეფილით ადამიანებებს არჩილი დას. მაგრამ, მართე მართე, ხომ ზუსტად ასევე შევქვილია დედადამიწველით ოთხრანთ ქრთია, რა, განა ის მიუხედა სისოის, ან სისოია ნანობდა თავის უკულოდ ზედალ ცხოვრებაში ესო წებდა მაინც, იტანებოდა, თვითონ რომ ეგებდა მიწეზე ვიორგის სიყვარულს; ოთხრანთ

ქრთის კი საერთოდ არც შეუძრვია სისოის სიყვარული, არც უღია ვაქსენებინა, ვინ სისოია? იყო.

ეს არის სწორედ „საწიგნისწიგნი წიგნისოფლის“ სატყუარია, რომელსაც ვერაფრით ეშველი, ვერაფრით ეწამებდ. ცხოვრება ასეთია, ზეწის ცხოვრებას კი ზეწი თვითონვე წარგმართავი. ზეწი ზეწის თუ ეზედობის მიწეზე ზეწიწიწი. ამიტომ რა შევეშაღა, როგორ შევეშაღა, ეს ენა და დინახობი, ენა ვავაქნობიკით იც, როგორც ეს არჩილი და ესოთ ვავაქვით. და რიყა დანახავ, თუ როგორ ჩატედა ხილი და რა ჩატედა, მერე ენა მივხვები, რითი ეშველი სატყუარას.

ილიას სწორედ ეს ენა, რომ ხალხმა პირობებმა ვავაქნობიკის და მის მოგვერტის შევეყიოს. ამიტომ ათქვიცნებს მწიგნირს არჩილს: „ეს ცრემლიანი ცოდნა ენაა სწავს და ჰბედავს, წინა პირობა და ამწეწეწი. ეს ნაში რომ ვაბეზრდება, მდინარე წულად იქცევა და მთელს ტრეს მიტანს, რომ ზეწი შიშის ჩატეხილი ხილი ვამართლოის და ეწეო ორსაც ნაშის ვავაქითანებს. ეს ცრემლიანი ცოდნა, თუ ცოდნისი ცრემლი, ენაისა, — შენია წინასი და შენია ხომ... დანაწიწი ვანთიადისა."

„საწიგნისწიგნი წიგნისოფლისში“ ვედაფერია ვერ ვასწორდება, მაგრამ ბევრი რამ შეიძლება ვამისწიოდეს, თუკი ამის სურვილი და მცდელობა იქნება.

ნანატეხე მან მანუხანა

არხილოსკალოს ლექსიკიდან

არხილოსკალო - ამ ტომიწმინდან საზნელო
ლენგადა დაკეთებულა.

1618 წელს შაჰ-ბახის შემოსევამ განსა-
კურებელი კახელი დამარცხდა. შაჰს გადაწყვეტილი
ქონდა ადგილობრივი მოსახლეობის სრულიად
განადგობა და ამ მიზანს მიერ თურქეთის
სამოსახლეობა. დღევანდელი შარაქის ტერიტორიაზე
არსებული სოფლები შოლიანად ააოხრეს და ხალხი
ტყვედ წასაყვანიდ გაამზადეს. შემდეგ სამსამდე
პატარა ბავშვი, რომლებსაც საიარული არ შეეძლოთ,
ერთ ვაჭარს დაატარეს და ახლად დატოვდა, გაუხედავი
სტრუბრი გალენეს ამ საზარელი ამბის შემდეგ
ტყვეები არანის ვახს გაუყვეს. გაშვებული ხალხი
გზაში შოლიანად ერთ ჩაქვს იმეორებდა: არ იბოლოს
თვალს ასეთი კალიო. სწორედ ეს ტრაგიკული ამბავი
და თვითშოლიანობა სიტყვები დაჭრება სახელად ამ
ადილს (არსილოსკალო კალი) და შემდგომში სოფელ-
საც - არ იბოლოს კალიო, არხილოსკალო.

არხილოსკალო ეს ეტიმოლოგია შეიძლება
იყოს ე.წ. ხალხური ეტიმოლოგია ანუ ხალხური
განხილვის შედეგი. ამგვარი ფაქტი ენათმეცნიერებამ
ბრძანად იყოს მაგა არაბი - ჩა კალი, არხილოსკალო -
ჩუმი ლექსი და სხვა.

არხილოსკალო შეიძლება დაკეთებულელი
იყოს რაღაც კალიონთან, რომელიც არსის ახლოს იყო
მოქალაქის, მაგრამ შაჰ-ბახის მიერ მოწყობილი სასა-
ცარის ტრაგიკული ამბავი გადაწყვიტა ტომიწმინდა და
შემდეგ მოხდა სოფლის სახელწოდების გადასარჩება.
საქმე ის არის, რომ შესტრუბრებიდან ამოღებული
სიტყვებიდან ტომიწმინდა არ იქნებოდა. ემოციური
წინადადება, ადვილს არ იბოლოს ასეთი კალიო მზო-
ბრივად ვერ ჩაქვებოდა არხილოსკალოში; თუმცა ეს
შოლიანად ერთობლივი შესაძლებელი ვარაუდია.

1905 წლიდან ვაჭარ-ფაშაველას თაოსნობით
შარაქის ტერიტორიაზე შიის მოსახლეობის მასშტაბი
დაიწყო. 1918 წლიდან მცხოვრებლები არხილოსკა-
ლოში გაინდნენ. დღისათვის აქ მცხოვრობენ
მოთლენი, ხუჭურბები, ფშაველები და ქსენელები (ქსენის
სოფლები ჩამოსახლებული მოთლენები) და მიუხედავად
თითქმის საუკუნეობის თანაცხოვრებისა დღემდე
შესანიშნავად არის შენარჩუნებული ყოველი მათგანის
სახალხო კალი, დიალექტი. თუმცა გამოიყვანება
იხილი სიტყვები, რომლებიც ადგილობრივ ენათწარად
არის ვასავეები, მაგრამ ქართული სალიტერატურო
ენისათვის თითქმის უცხოა. მათგანია: ყაშები,
ბუჯალი, ფურანი, ლეჭარი, დავამკობა, ყრანა,
სანგა, ინდე და ა.შ. კუთვით განვიხილავთ სიტყვებს,
რომლებიც მოთლენურ დიალექტს განეკუთვნებიან. მათი
მნიშვნელობა ასეთია:

ყაშები - იმარება. ტკოს მნიშვნელობით -
ადამიანი ვიყავი. ადამიანი მოვიყვანი. საქონელი
ვაშენებ ვადავითყავი... არხილოსკალოს მიდამოებში
აღსანიის ჰალიმდე ტყე არც არის. აქ არის ძირითადად

ბუქნარი (ასელი, კენელი) და ვამუსაყ სწორედ
ასეთ ტკოს ეახიან.

ბუჯალი - უფრო ფშაურ დიალექტს
განეკუთვნება. ბუჯალს წყლის აჭის უწოდებენ, რომელ-
იც ცუხეტიტობა შოლიანად ამოშენებული და ზემოლან
ვიჩროსი კალი აქვს დატოვებული. ამ ლა კვლიან
წყალს თოჯე მიხებული ვეძრითი იღებენ. ბუჯალს
წყალს სახელად არ ხმარობენ.

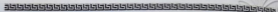
წყალი - წყლის ეახიან თამბაქოს, ძალიან წყარ-
ლად დაფუძლეს, რომელსაც ცხვირით ისუნთქებენ. ამას
წყალს მოწევა ჰქვია (ასევე ამბობენ - ბურნის
მოწევი; ბურნითი და წყალი ერთი და იგივე
მნიშვნელობით იხმარება.) რაც წყალს ჯიწვი უფრო
კარგად ვარ, აღარაფერი მაწევენ.

ფურანი - ფურისი (ფურინია) პატარა ხმის
ეახიან. ეს სიტყვა მოცემული აქვს ნეიშანსაც, როგორც
ხბო-ს სინონიმს და მინიშნელებული აქვს, რომ აღუჩინო-
სადავო, კინობითი ფურანა. უნდა აღინიშნოს, რომ
ჩვენ მიერ განხილულ სოფელში ასეთივე ფურანია
მიღებული აღუჩინო, თუმცა ბავშვები და უფროს-
ები მებრუნად ერის მაჩვენებელს ახიტიტოს ხმარობენ.
სოფელში საკონელს - ძრახას, ხბოს, ფურსი,
ფურით მობარათვენ, ეახიან და საფარადლო შოლიან
სიტყვაც სწორედ აქედან მომდინარეობს.

დავამკობა, დავამბა, ეამი - დავამბა
იმარება მოსადავობავს მნიშვნელობით - დავამ-
ბა, ეამი და დავა, დავა (დრო, ეამი) დასრულდა. ამ
სიტყვას უფრო მეტად უფროსი თაობა იყენებს
საფარანში. ქართული ერის განმარტებით ლექსიკონში
კეთილბობით: ეამის წარება - გვიანი წიგნი (სხვა
მნიშვნელობებთან ერთად). ტერმინი „დავამბა“ მოსე-
ნიებული აქვს სულხან-საბა ორბელიანს „ლექსიკონი
ქართული“ში. აქედან მომდინარეობს მეორე ტერმინი
დავამკობა. ადვალფერი დავამკობა, საქონელი
დავამკობა, საქონელი დავამკობებული მავს... რაც
ნიშნავს საღამოს საქონლის დაბინავებას.

რაც შეეხება სიტყვას ეამი, ადვილს იმ
მნიშვნელობათთან ერთად, რომელიც აღნიშნული აქვს
აღ. ნეიშანს სინონიმთა ლექსიკონში - დრო, ფურანა,
წიგნი, ეამი. ეამი - სოფელში გავრცელებულია მისი
ხმარება მეტი ფერის ტანსაცმლის მნიშვნელობითაც
და საკმოდ ფართოდაა გავრცელებული ყველა
თაობაში: არც ეამი ფერები ვაცოვა. როგორც
ჩვენებულნი მოვიდა, ასევე ასეთი ეამები აცოვა და
ა.შ...

სანგა - ქართულში გვაქვს სიტყვები
„გამანავებული“, „გამანადვა“, რაც გამანავებულს,
აოხრებულს ნიშნავს. აქედან მომდინარეობს
არხილოსკალოში გავრცელებული „კაც-ჩანგა“, „კაცო-
ჩანგა“ და ა.შ. ფორმები, რაც გაბრაზებული, გულშე-
სული ადამიანის წყველის ნიშნავს და იმარება
ადამიანთან მიმართებაშიც და ცხოველთან
(საქონელთან) მიმართებაშიც. თუმცა ეს წყველის ხარ-

იპაოზ ბიზნაშვილის „დედაენა“ 150 წლისა.

მანანა შიქაძე

საქართველოს
საბავშვო ჟურნალი

როგორ ვგრძობდები საუკუნე-სახეების ტრადიციას, როგორ სახელმძღვანელოს ვაწვდი ჩვენს შეილებს?.. ამ თემის კვლავაც დაგვბრუნდები.

ვაი, სირცხვილო!

თელისაზრისით, ქართველებს პრობლემა არა გვაქვს, მაშინ რა მოხდა? რატომ ვამტარებთ ღია კარებს? რატომ ვფიგონებთ ახალ ფელოსაპებს?

ზურაბ ვახანიამ, პროფესიით მიულმატიკოსმა, „დედაენის“ შედგენა მიიწოდება და შეადგინა კლდე. მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს წიგნი ქართული ენის არცოდნის ნიშნულია (დედაენა, საცდელი სახელმძღვანელო პირველკლასელთა გალერაზეული სწავლებლისათვის, III გამოცემა, თბ., 1999).

სახელმძღვანელო დღევანდლობას უნდა უბასუხებდეს, მასში მოთავსებული მასალა სასწავლოა და ის ათვისების საფუძველზე უფროსდება მოსწავლეს სინამდვილის სწორად შეგენების უნარი, მეტყველება, აზროვნება, დადებითად ამინდური თვისებები. ამიტომ პროგრამასა და სახელმძღვანელოში გათვალისწინებული მასალა უნდა შეესაბამებოდეს და პასუხისმგებლობით უნდა შეირჩეს. ასეთ მოთხოვნებს უცუქერდნენ უოველთვის სახელმძღვანელოს. ზ. ვახანიას მიერ შედგენილ „დედაენაში“ კი ბევრი ისეთი მასალაა შეტანილი, ვერაფერს რომ ვერ სძინს ბავშვის სულიერ სამყაროს.

სახელმძღვანელოს ავტორი წერს: „პირველკლასელი ცნებებისათვის სწორედ ეს შემოიბა ენობრივი ტემპორიზებისათვის და საზოგადოდ აზროვნების განვითარების ერთადერთი გზა, ასევე ცოდნის შექმნის უმთავრესი საშუალებაა. დღემდებელია ზეპირი მეტყველების სამუშაოს შემსრულებლობა და მისი დაქვემდებარება წერა-კითხვის სწავლების მიზნისადმი. პირიქით, მთავარია სწორედ მოსწავლის ენობრივი ცნობიერებისა და აზროვნების განვითარება, აგრეთვე ქართული ენის (და არა იმდენად წერა-კითხვის) საფუძვლიანი სწავლის დაწესება. ამის თანამდევით, უკვე მესამეხარისხოვანი მიზანია წერა-კითხვის სწავლა“ (გვ.88). თი, აღმოჩენა!!! თურმე პირველკლასელისათვის წერა-კითხვის სწავლა მესამეხარისხოვანი მიზანი ყოფილა. პირველხარისხოვანი მისი ავტორისათვის ქართული ენის საფუძვლიანი სწავლების დაწესება და მას ავტორი ისეთი მაღალმატერული შესიტყვეებით აპირებს. როგორცაა: „ისაა სია“. „აი ასი ასო“ (გვ.1), (საინტერესოა, ბატონო ზ. ვახანიას რომელი ანბანი იცნობს, რომელშიც ასი ასოა?!). ანდა „სიაში ასი ასო“ (გვ.3), „ფირთხა აია“ (გვ.4), „აშუ ალივით ანთია“ (გვ.8), „ჟუ თიხაზე ზის“ (გვ.2), „ფირთხა უშნოა. ვირთხა სხვეწეა. სხვეწე იარა. სხვეწი აურია“ (გვ.4), „ეს ჟუს უშნა“ (გვ.2).

ავტორმა მიზნად ქართული ენის

დღეს ჩვენი ქვეყანას უამრავი ვასპირი ადგას — გვიკირს ეკონომიკურად, პოლიტიკურად, მორალურად, ზნეობრივად. იმდენი ვადასაწვეტი პრობლემაა დაგროვდა, ოცენები ზვიგენის პირისპირ ჩავარდნილ მსხვერპლს დავმსგავსეთ. მაგრამ, სახედნიეროდ, არ გვიკირდა ვანათლების, კულტურის, წიგნის მხრივ. ჩვენ კი ესეც პრობლემად გვიჩნდა ვაქცოთ.

არავის ესწავლება, იაკობ გოგებაშვილის „დედაენის“ 150 წელი რკინის ქალაქები ავტია, მათე საქართველო მოიარა, შენაბა ქობნიც და სასახლეოც. მისგან დანთებულმა კვიცხლმა გაათხო ჩვენი სამშობლო. ვასცილდა საქართველოს ფარგლებს და ფერეიდნისა და ტაო-კლარჯეთის ქართველობასაც მიეფერა.

ამჟამად მოქმედი „დედაენის“ წინააღმდეგ ვალაშქრება ნიშნავს დღეი ქართული პედაგოგისა და უანგარო მიღწევის იაკობ გოგებაშვილის პროგრესული მოძღვრების წინააღმდეგ ბრძოლას, ხოლო მის წინააღმდეგ ბრძოლა ქართველი ერის შეურაცხყოფაა. ვადახვეთ მე-20 საუკუნეს, რამდენი გენიოსი დაადრთიანა ამ წიგნმა და მაღალენისა ერმა მას იუბაღე ვადაუხადა, ძველი დაუღა.

იაკობს „დედაენა“ ექვს თვეზე მეტ ხანს ავსოცხლა დიდმა თეორიკმა და მამულიშვილმა პროფესორმა ვალერიან რამიშვილმა. მის მიერ ვადაშემუშავებული „დედაენა“ ემყარება და შემოქმედებითად ავითარებს ი. გოგებაშვილის „დედაენის“ შედგენის პრინციპებს, ამათ იგი უფიდეგს სამსახურს უწევს ქართული წერა-კითხვის სწავლების საშვილიშვილო საქმეს.

კ. რამიშვილის „დედაენაში“ კლტბრულ მეცნიერებასათან, „დედაენის“ შედგენის ტრადიციულ პრინციპებთან შერწყმულია თანამედროვე პედაგოგიკურ-მეთოდოლოგი და ფსიქოლოგიური მეცნიერების მიღწევები.

ი. გოგებაშვილის „დედაენიდან“ იღებულა ის მასალა, რომელიც წარმატებით გამოიყენება ახალგაზრდობის ზნეობრივ, შრომითი, პატრიოტული სულსკვეთებით აღზრების მიზნით.

წიგნი ისეა შედგენილი, რომ კარგად გააზრებული სურათები ხელს უწყობს ახლად შესწავლილი ბგერა-ასოების კითხვისა და წერის ჩვეულების ვამტკიცებას, ამასვე ემსახურება უოველ მომდევნო ტექსტები ახლად შესწავლილი ბგერა-ასოების გვემაზომიერად ვანეორება.

ფაქტობრივად, „დედაენის“ სწავლების

საველელონი შესწავლა დაუსაბამო მოსწავლეებს, არადა მის „დედაწამში“ უთვალავი შეცდომაა. ვასანჯორი და დასაბანია, რომ ეწონებოდა საკითხებში ამ სახელმძღვანელოს მრჩეველია ენათმეცნიერი თინა ლეინაძე (ვებე ქალბატონმა თანამ არც იცის, რომ იგი ამ სახელმძღვანელოს მრჩეველია). ქართულ ენაში კითხვა „ვინ?“ მხოლოდ ადამიანს დაესმის. ზ. ვასანიას „დედაწამში“ კითხვა „ვინ?“ დაესმის „კლასის, თავის, ვართხას, ძვრას, ფისოს, მგელს“ (ვინ და ვინ მივიდნენ ზეულ რქასთან?) (გვ. 14); „ვინა იხესა და თხას შუა“ (პასუხია თიანე) (გვ.3); „ვინ იმარცხა და ივაცყავა ყველაზე მეტად?“ (პასუხია მამალი, მახათი, ფილდაქვა, ვირი — გვ. 55); „ვინ დატყმარა გვრიტო?“ (პასუხია მამალი, მახათი, ვირი, ფილდაქვა — გვ. 55); „ვინ მოტყვა ყველაზე ყთილია?“ (პასუხია რქ). „ვინ გაამხნევა ჰიანწყველა?“ (პასუხია რქილი — გვ.59). ანალოგიური თითარება 65-ე გვერდზე — აქ კითხვაზე „ვინ?“ — უპასუხებს მამალი, ვარჯატი, ყფფევი, დათვი, როჭო, ყვინილა, ტახი, ფელი და ა.შ.

ვინა მოსწავლის გონების განვითარებას ასეთი დავალება: „შვიდი ასოთი დაწერეთ ახალ-გაზრდა ღორის სახელი?“ თუ ავტორის პასუხად სურს მიიღოს სიტყვა „პურჯავაი“, იგი ნიშნავს დიდ გოჭს საში თვიდან წულაძე, მაგრამ ღორი შეიძლება იყოს ახალგაზრდა? („ახალგაზრდა ღორი“ მსახლფრუელ-სახლფრული გრამატიკული თვალსაზრისით ნამდვილადაა, მაგრამ ეს ქართულია).

მასწავლებელთათვის განკუთვნილ ბოლო-სიტყვაობაში ბატონი ზ. ვასანია მიუთითებს, რომ „საჭიროა შემოქმედებითი მიდგომა როგორც მოსწავლეების, ისე მასწავლებლის მხრიდან. ამასთან აღუცილებელია ნაწარვლის მრავალფერადი გამოვლენა“ (გვ.88). ალბათ მრავალფერადი გან-მეორების შემდეგ მოსწავლეები კარგად გააცნობიერებენ, რომ „შვიდი თხა ავია“ (გვ.3), „ვირთხა ავია“ (გვ.4), „ათი ვირთხის ეშვი“ (გვ.4). სად ნახა სახელმძღვანელოს ავტორმა ეშვიანი ვირთხა, ან როდის შეახვედრა ერთმანეთს ზუთხი და იხვი დასვენის გამოსატანად, რომ „იხვის ზუთხის ეშვიანა“ (გვ.4), ან „ვირთხის შავი ხახა“ (გვ.4) ვირთხათა რომელ სახეობაში დადასტურა?

სახელმძღვანელოში კითხვითი ნაცვალსახელი „რა“ მოქმედებით ბრუნვამი ასეა წარმოდგენილი: „როთი ურჯეს თინა თასში?“ (გვ.5); დროში ხელში „როთი გვიდავია?“ (გვ.9); „როთია კობილე შემოსილი?“ (გვ. 53) და ა.შ.

სახელმძღვანელოს 91-ე გვერდზე ავტორი მიუთითებს: „...არსებობს ის, რომ ყმაწვილი სკოლის პირველივე წლიდან ჩაყურყუმალავდეს ძარღვიანი ქართულის მორფეში“. ნამდვილად მის-სახლმეცნიერია, თუკი 6-7 წლის მოზარდი ენას გაიმრავლოფეროვნებს, მაგრამ დასაშვებია, ამ მიზნის მისაღწევად ისეთი დავალებების გამოკონება, რომელიც სახელმძღვანელოში ასე უხვადაა? მეოთხეულის ყურადღებას ერთზე შეფანერებთ. ქართულებს არც თუ ცოტა პიროვნება გვეყვს საფუკარი, მათ შორის დავით აღმაშენებელი და თამარი უპირველესნი არიან. ზ. ვასანიამ კი

ბატონმა ზ. ვასანიამ რომ ქართული ენა და მისი გრამატიკა არ იცის, დაქტია, მაგრამ მოსწავლეებმა რა დასაშვს?! უკუღმა ნაწარვლის გამოსწორებას რამდენი დრო დასჭირდება, ამაზე თუ იფიქრა ენაში?

მოსწავლე... ზროვნებისა და შეტყველების განკითვარებას“ ემს. რება ვინა ასეთი ამოცანა: „ერთ ფოთილზე ხეთი მნა, შეუდამ ერთად არიან. ერთი არის მოკლე მსხვილი, ერთი შუა, მასთან კიდევ

რა და ერთია მოკლე თხელი. არსად ტრანთ თავი, ფეხი, ხელი“ (გვ.11)?

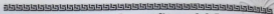
მე-17 გვერდზე საქართველოს გერბი ხატია, მის ქვეშ ასეთი კითხვა: „რა არის აქ დახატული?“ ალბათ, ესეც მოსწავლეთა ამზროვნების განვითარების ემსახურება!

ავტორებელი, სახელმძღვანელოში მინც წაიკითხოს მოსწავლემ სწორად ადამიანთა საცუთარი სახელები და არა ასეთი: „ის თაქია“. „ათ იყას კი“ (გვ.2). მსგავსი მავალით ამ სახელმძღვანელოში უხვადაა.

სახელმძღვანელო

 <p>ქვემოთა ქართული სახელმწიფო უნივერსიტეტი</p>	<p>სახელმძღვანელო</p> <p>ნაწილი I</p> <p>გვ. 1-100</p> <p>მისამართი</p>
---	---

„დედაენის“ სიუჟეტოვ

ძირღვიან ქართულში ჩასაყრყემლავებდო
 ასრთ დედალება მოიგნა: „როგორი მეფეები
 იყენნ დავით აღმაშენებელი და თამარი? —
 აირჩეთ შესაფერისი სიტყვები: გონიერა, გულჭეა,
 გულკეთილი, სახელგანთქმული, ჭარბალი,
 მოწყალე, არჩენი, მხენ, საზარელი, მამაცა, ზეა-
 დი, ცხერი, ტლუ, ბრიყვი, მომთმენი, ტურფა,
 ბრჭუ, პიტალო, მკაცრი, ხალისიანი“ (გვ. 29).
 განა ამ მეფეების მიმართ, თუნდაც ასარჩევ
 სიტყვად, შეიძლება გამოიყენოთ „ჭარბალი,
 საზარელი, ტლუ, ბრიყვი, ბრჭუ, პიტალო“? პიტა-
 ლო ადამიანი ვინმეს უნახავს! ანდა ხომ შეიძლება,
 რომელმე მოსწყალემ დაწეროს: „თამარი მეფე იყო
 საზარელი, ბრჭუ და ჭარბალი“. ვაი,
 ქართველებო, სადამდე მივდივით!!! რისთვისაა
 საჭირო ასე უნიჟოდ შერჩეული სიტყვები? ნუთუ
 მოსწყალეთა განვითარებისათვის? ეს ხომ აბსურ-
 დია!

საერთოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ
 საქართველოში გავრცელებული ბგერითი-
 სინთეზური მეთოდისათვის დამახასიათებელია
 წერისა და კითხვის ერთად სწავლება და
 შეგნებულობის პრინციპის გამოყენება.

საქართველოში ანალოზურ-სინთეზური
 მეთოდის უდიდესი წარმომადგენელია იაკობ
 გოგებაშვილი, რომელიც მან თავის „დედაენაში“
 1876 წელს გამოიყენა. ამ მეთოდს გზადგა
 ქართულში სტეა მეთოდებიც ეცოლებოდა, მაგრამ
 პრაქტიკამ საუკეთესოდ აღიარა, რომ ქართული
 ენის ბუნებისათვის, ქართული წერა-კითხვის
 სწავლებასათვის ყველაზე მარტუ მეთოდი ბგერითი
 ანალოზურ-სინთეზური მეთოდია.

ი. გოგებაშვილის აზრით, წერა ძნელია,
 კითხვა კი შედარებით უფრო აოლი. წერის ჩვევა

უფრო ნელი ტემპით გამოუმავლებია ვიდრე
 კითხვისა.

კითხვის პროცესში მოსწყალე ხშირად
 ზედავს ასოს მოხაზულობას, მუღველობით
 იმხსოვრებას მას, რაც შემდგომ ამ ასოს დაწერის
 ეხმარება. კითხვა წერას უწყობს ხელს, წერა კი —
 კითხვას. კითხვა და წერა ერთდროულად ისწავლე-
 ბა.

რამი დასჭირდა ზ. ვახანიას ათეული
 წლობით დატროვილი გამოცდილების თავდაყარა
 დაყენება? ეს გზა ხომ, როცა კითხვის სწავლება
 წინ უსწრებდა წერისას, ჩვენმა სკოლამ ვაიარა და
 იგი დაიგმო. ნუთუ მართლა უნდა შევიწროს მავ-
 ნისა ამბიციის წერა-კითხვის სწავლების
 აღიარებული მეთოდი? 6-7 წლის ბავშვს ერთ
 გაცვეთილზე ერთი ასო-ნიშანი უნდა მიეწოდ-
 ბოდეს და არა ორი, როგორც ეს ზემოხსენებულ
 სახელმძღვანელოშია.

არც წერის დედანს სჭირდებოდა გამოგონე-
 ბა! იგი რახანა არსებობს და მის დაშვებას
 ათეული წლები შეაღებს იაკობ გოგებაშვილმა,
 ვარლამ თოფურიაშ, კალერაფისტებმა ანტონ
 დუშაბემ, გ. ნათიბემ, რ. რევაზიშვილმა.

ბატონი ზ. ვახანია წერს: „ყოველ ქართველ
 ბავშვს უესრულებთ, რომ დედის რძესავით
 შეითვისოს, შეიტკბოს და შეიმჯვოს ქართული
 ენის სილამაზე და ხეავრიულება“ (გვ.91). მის ზიერ
 შედგენილი წიგნი ამის საშუალებას ნამდვილად არ
 იძლევა. იგი სახელმძღვანელოდ ვერ გამოდგება,
 რადგან შეიცავს დაუსაბუთებელ მსჯელობებს,
 უხეშ შედღობებს, მიუღებელ, უცნაურ პედა-
 გოგიკურ-მეთოდიკურ რეკომენდაციებს, რომელთა
 გახიარება და სკოლაში დანერგვა დანაშაულია!

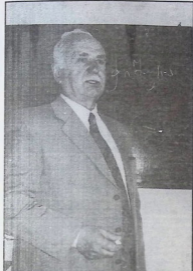
კარაქმინისპან: თხოვნი მუშარეთე ქალბატონ **თინათინ მკვირძინაძე**, გამოეთქვა თვეები აზრი ვერ-
 ხილვლი „დედაენის“ თაობაზე. გთავიხებთ მის კომენტარს:

თინათინ მკვირძინაძის „კარაქმინის“

ზურაბ ვახანიას მიერ შედგენილი „დედაენის“ მეთოდებზე და მომხმარებლებს ვთხოვ
 გათვალისწინონ, რომ ნამდვილად არ ეციოდ, თუ ამ წიგნის მშრველად ვთვლებოდი. მასთან ზემო
 დამოკიდებულება ასეთია: ამ ათიოდე წლის წინ, როცა ზურაბ ვახანიამ თვისივე საავტორო
 სკოლისათვის შედგენილი „დედაენა“ მოიტანა ერთმცერთერების ინსტიტუტში, მე მას ინსტიტუტის დირე-
 კტისი დავალებით გავიყვანი. გამაჯივრდა იტორის გაბედულებამ: ბგერით რამ იყო ჩასასწორებელი,
 შესაიანბნებელი, შესაცვლელი; გასათვალისწინებელი იყო პედაგოგიკის სპეციალისტთა, პრაქტიკოსთა
 პედაგოგთა, ფსიქოლოგთა აზრი. მარტო ერთმრეთე თვალსაზრისით ჩასწორება სახელმძღვანელოს ვერ
 უწყველიდა. აღმოჩნდა, რომ ამ წიგნის უკვე მესამე გამოცემა არსებობს, მიცემული შენიშვნებისათვის
 მას მშრველად ვთვლები ისე, რომ არც ერთი მაშინდელი შენიშვნა, არ არის მიღებული და
 გათვალისწინებული. მშრველის მოვადეობა ძალზე საბასუხისმგებელია და მე ამას ნამდვილად ვერ
 ვიკისრებდი. ასეთი საქმეს გამოცდილ სპეციალისტთა ერთობლივი დასჯენა ესაჭიროება.

თინათინ მკვირძინაძე

აკაკი შანიძის მოწაფეს წლები რას დააკლებს

ერთნაირი თავდადებით იღვწის... აკტიური უსაშუალო-
ბა" და „უზამბაზი არაფრის“ კეთება მისთვის პრინ-
ციპულად მიუღებელია და ამბობდა მის ნაღვარს თუ
გადავხედავთ, არც გავეყოფილება — სიტყვე შეისწავრო
მომოსმოყვარობისა და მაღალი პროფესიონალიზმის
შედეგია.

არაერთხელ საქართველო უმრავლესობა ბატონ
ზურაბს, რომ გამოჩრდილდა არის დაკლებული დიდი
აკაკი შანიძისა და ნიკო ყვციფელისაგან. ყველთვის
ცილობდა ბატონი ზურაბი, რომ დიდი მასწავლე-
ბლების ღვაწლი და ამაგი თავდადებოვანი შრომით,
საყვარელი საქმისადმი თავდადებით გადაეხადა და
ნაშრომთა სიუხვის შიშზე უნეტაა. და კიდევ ეს არის,
აღმათ, სწინაშეში მავალით იმისა, თუ როგორ უნდა
დავადსათო ღვაწლი და გამოეხატათ მაღლიერება ამაგ-
დარი ადამიანების მიმართ... ეს ის გაცეთილია, რომელ-
საც ბატონი ზურაბი მის მოწაფედებს, უწყროს კოლეგებს
გვიტარებდა და გვიტარებს. ღებრთა იმეხოს, დიდხანს
გაგრძელდეს ეს გაცეთილება.

ბატონი ზურაბი მწერალია. „ჩა გვთა შენ“,
„როგორ გაჩნდა სიტყვა“, „დედაზენე ქართული“, „ამდლი
დედაუნისა“, „ქართული ხელნაწერების კვლადკვალი“
ნიკიერი მწერლის მაღალიანი კალმის ნაყოფია — ყოველი
წერილის, დიდების ყოველი პატრისმსკლმისა და
მოყვარულის სამაგადო წიგნები. უფრო მეტიც, თუ
ჩვენს ახალგაზრდობას დედაზენე უფროს, ამაში ვარ-
უშობელია ბატონი ზურაბის წიგნების ჩოლი. სხვა რომ
არა იყოს, არ მეგულება კაცი, თავისი სახელოს, გვარის,
სოფლის თუ ქალაქის სახელწოდების წარმოშობისა არ
თხრობსებუნეს. ბატონი ზურაბის წიგნები მათი კეთილი
მეგზურია. დიდხანს ეხედოს ეს სასაბუთო ტვირთი ბატონ
ზურაბსა და მის წიგნებს...

გვესი წლის წინათ ჩვენ, ბესიკ ჯორბენაძის მეო-
ბრებმა და მოწაფეებმა, ამბოჩი ერთგებისა“ გამოფიკით
(ერთ ვახუთი, აქვთაჲ — დურხალი). ბატონი ზურაბი,
ბატონი ბესიკის მასწავლებელი და უფროსი მეგობარი,
იმთავითვე ჩვენს აფერხლთი დაჯგუ: ამბოჩი ერთგებისა“
ერთბოთი აველიაზე აკტიური იტრობი და
გულმამატკობარია — როგორც ყოველთვის, მართალი და
პრინციპული: არაერთი წერილზენა მოვლილია, ჩრევა —
მეტი... დიდხანს არ მოქალაქობდეს ამბოჩი ერთგებისა“
ბატონი ზურაბის თანადგომა; ბრძოლებს — არცეა,
შენიშნა, სამაფლობელია წახალისება...

აღმთაინებს წილები ამინებთ... მეგრამ, სამე-
ნოროდ, ბატონი ზურაბი დიდი აკაკი შანიძის მოწაფეა;
კაცისა, რომელიც თავის საუბუროვან იფიბლეს ხელში
კალმით შეხება; გვიტრა, ვიმდოვრებთ: ბატონი ზურაბი
ამ მხარედაც თავისი სითაყუანებელი მასწავლებლის
ღრსიუელი მოწაფე იქნება! ღებრთა იმეხოს!

- წურაბ ბუმბუნიძე -**
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი
- ივანე ჩიგვინიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი
- შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული
ლიტერატურის ინსტიტუტის
განყოფილების ხელმძღვანელი
- აკაკი წერეთლის სახელობის ქუთაისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტთან
არსებული ბიბლიის კვლევის ცენტრის
დირექტორი
- გელათის მეცნიერებათა აკადემიის
დამფუძნებელი წევრი
- საქართველოს მწერალთა საერთა-ერთო
კავშირის წევრი
- მრავალი სამეცნიერო საბჭოსა თუ კომისიის
წევრი...

შთანთქმედი წიხთა...
არაან აღამინები, რომლებსაც შეიძლება მეტი
დედალება ჰქონდეთ, მეგრამ... დიბთ, მეგრამ ბეგრისაგან
განსხვავებით ბატონი ზურაბი ის კაცი, ვინც აველან

ბიოგრაფიული მონაცემები
თბილისი, №72, 2001
ფოტო: იმრაზ პარხაძისა

იან ბრაუნი -

ენათმეცნიერების კუჩხის, ასწავლიდა ქართულ ენას, აგრეთვე შვედურს, ხერტიული და პროტოსლავური ენების განათარგმნებელი.

ცნობილ პოლინგუა ენათმეცნიერს, ჰუმანოლოგიას და მასპირობას იან ბრაუნს 75 წელი შეუსრულდა. ის დაიბადა 1926 წლის 15 მაისს ჯ. ლინში. იქვე მიიღო საშუალო და უმაღლესი განათლება. 1951 წელს დაამთავრა ლონდონის უნივერსიტეტის აღმსარებელიმეცნიერების ფაკულტეტი. იმავე წელს ჩამოვიდა სამშობლო კავშირში და სწავლა განაგრძო თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასპირანტურაში. აკადემიკოს ავაცი შანიძის ხელმძღვანელობით.

სწორედ იმ ხანებში, როცა იანი პირველად ჩამოვიდა საქართველოში, მეე ბატონი ავაცი ასპირანტი ვიყავი სტუდენტულმა ვეპოეობაში და ვიცვდილდე უნივერსიტეტის მეცნიერებშიეთა სამთავიველი დარბაზში ვიყავი. ასე იყო 1951 წლის იმ წუთშიან დღესაც. როცა ვადმიძეცს, პროფესორი სტეფი ვლენტი ვიპაზნებო. სტეფი ვლენტი უნივერსიტეტის პროფესორი იყო სამეცნიერო შუამობის დარგში. მის კანონებში რომ შევედი, იმ დამხვდა ერთი მალედი, ვამხვდა ახალგაზრდა ავაცი, რომელსაც იყრსა და ჩემუცვლიაზე ვეყოზობდა, რომ ვუბოეოლი იყო ეს ვახლდათ იან ბრაუნსი.

— ეს ავაცი პოლინგუა, ქართული ენის შესასწავლად არის ჩამოსული და სტუდენტულწი შენიან ერთად იყოვრებოლი, — ასეთი ტონითი ვამხვებოდა პროფესორსა, რომ ხანდა, ედე ვდალდავი ვადამხვებოლი იყო. სამეცნიერო კუჩხი, იანი შენისა და ვთალი, ავაცი სამეცნიერო კუჩხი აღმობიდა. ასეთი უხესლად ზემო თანტრული იყვი ივლილად ვიბოედი სავთრთა ენა და თთქმისა ერთი წელი ვავატარედი ერთ ჰერტემე სტუდენტულწი ერთ პატიარს თთმში. შევედი ზემო ასპირანტურის ვედა ამოწევისა და სტუდენტულწი დარგმანეშიან და, ზემო ივლილი ზემს პატარა თთმში. ზოლა თთქმამე დავიარა, რომელსაც სწორედ იმ ხანებში ვამხვ ავაცი შანიძის ასპირანტი იყოლი. ვემოხედილსიან და დღესია ნიკოლაიშვილიან ერთად. ზემს მეგობრული ერთავრთობა შემეცვამედი ვიყოზობდა და კი არ შესტუტებოდა, თინდათობითი ვანტეკოდა. ასეა მის ედე მხეცარი სავთრის იტრითა აქვი.

პატარა ჩამოსვლისას იანი არდაფეცების პეტრიძეში საქართველოში დარბა და, ბატონი ავაცი სრული, ვახვოლი შეა ქართულში ვადატარა, სოფელ მეცნიერობებში. რა თქმა იქნად, ვიყო ავცი ვენბო სოფელში ბატონი ზომ არ ვავეშებოდი და მეგზურად ვავიეთ. მეცნიერობებში თთვეცვებმა იანი მამინებლად შედარის სოფლის ცენტრში მეცნიერებში მუდლის თთბი ცვარი აღარ მამოსოდი. იანმა მიიღო ვახვოლი იმ ვაატარა და მეტად ცნყოვოლი დამტრენდა თბილისში. ეს მიიღინებმა განსავრთობითი ვამოხვდა მას ქართული სსსკებში ენის სრულყოფილად დედიუბლის საქმეში.

იან ბრაუნის სავრედიდებო დირექტორის თთბა იყო კართოელი ხნისა პოლიგრაფიისაშიანობში. რომელიც მან წარსტუტებოდა დავიცა ზემს უნივერსიტეტში ფოლოლოგიის დეპარტამენტიან სამეცნიერო სამბის სტუდენტში 1955 წელს. მის მიწვევდა ახალგაზრდა მეცნიერი დამბრენდა პოლინგუაში და მეცნობა დამოკ ვარშავის უნივერსიტეტის აღმსარებელიმეცნიერების ინსტიტუტში. სადაც აივლილი წლებში ვამხვებოდამე ვიყოდა ნიკოლაი სამეცნიერო და მედეაკოვარი მილენდებობის კითხულობდა ზოვადი

იან ბრაუნის მიღწევების ერთ-ერთი უმაღლესი და მნიშვნელოვანი უბნია ქართული ლიტერატურისა და, სავრთოდ, ქართული კულტურისა პროპაგანდა პოლინგუაში. მან პოლინგუად თარგმნა ნიკოლოზ მაჩაბაშვილის, ავაცი ვრედილის, ვიოჩვი ლეონიძის ლექსები, სულხან-სამა არბე-ლიანის იგავარსებები, ქართული ანდაზები და ფოლკლორის სხვა ნიმუშები.

იან ბრაუნს იყო მეცნიერ-კონსულტანტი „ვეფხისტყაოსანში“ პირველი სრული თარგმანისა პოლინგუად ენაზე. რომელიც ცნობილია პოეტმა და მთარგმნელმა ვე ზავერსკიმ შესარტულა. ეს თარგმანი ჩამდენწერებე ვამოიკა და მთავრებოდა დიდი შიშინება დამსახურა. აქვე ენდა ითქვამს, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ პოლინგუად თარგმანებს და, კერბოდ, ზემოსწენებულ თარგმანს მიეცვდნა ახალგაზრდა ქართული პოლინგუის ვრსა მთავარიშვილის სავანდიდებო დისერტაციისა, რომელიც მან წარმატებოდა დავიცა ვარშავის უნივერსიტეტში 1995 წელს. მისი ხელმძღვანელი იან ბრაუნსი იყო.

ვარშავის უნივერსიტეტში იტრითის მეცნიერებოთა ახალგაზრდას ხარისხი მოიპოვა მეორე ქართულმა ახალგაზრდამ — დავით კლდიაშვილმა. რომელიც ვამოსცა „მოქცევადა ქართლისაში“ თარგმანი პოლინგუა ენაზე ეს თარგმანიც იან ბრაუნის კონსულტაციით ვამოიკა.

იან ბრაუნს იყო აგრეთვე მეცნიერ-კონსულტანტი ქართული პოეზიის ანთოლოგიისა პოლინგუა ენაზე. რომელიც შეადგინა ივარი სავრთოკომ ცვამოხვდა ლორნი 1985 წელს). მისივე კონსულტაციით ითარგმნა და ვამოიკა პოლინგუად ცნობილი ინგლისელი ქართველოლოგის დავიდ ლანგის წიგნი „ახალი საქართველო“ (1972).

იან ბრაუნის კალამს ვეუთვნის არავრთა სტატია პოლინგუა ენის კოლონიზებისა და ცნობარბის ფერტლად მზე. სადაც ვარშოვშიწინაა ზუსტი და სანდო ცნობები ქართული ენის, ლიტერატურის, დამწერლობის, კულტურის ისტორიის საკითხებზე. ცალკეულ ქართულ მწერალთა ცხოვრებისა და შემოქმედებისაზე.

პოლინგუაში, ქ. კიაკოეში, დავილია ხელე ქართული ხელნაწილების მეორე კლდეოთა, რომელიც შიოხისაც სამი ტრტარტეზ არის ნაწერი და ვამოიხვოდა თთვინ სოფელით. იან ბრაუნს ვეუთვნის ამ ხელნაწერთა

აღწერილობა, რომელიც გამოცა 1958 წელს. ცალკე უნდა აღინიშნოს იან ბრატენს შეცნობითი კლდე-ძიგბე გართველური ენებისა და ბასკების გენეტიკური ურთიერთობის სდგროში. ამ თემაზე პირველი მოხსენება ასალაზრდა მდელეკარბა ვერ კიდევ ასპარტოზის დროს წაიკითხა: აღქმეიერტი შეხვედრები ბასკურ და ქართულურ განთა შორის" (თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასპირანტთა VII სახეცნობერი კონფერენცია, ბენეობის გვგმა და მოხსენებათა თეზისები, თბილისი, 1954). ამას მოჰყვა გამოკლევათა მთელი სერია სავითო სათაერთი: „Luscazo-Caucasica“, რომელიც ცალკე წიგნად გამოიცა 1998 წელს ვარშავაში. მასში შეტანილია 13 ნაშრომი. მათი უმეტესობა წაკითხულია სერთაშორისო სიმპოზიუმებსა და კონკლეუმებზე და გამოხვედრებელია ავტორიტეტული სახეცნობერი ეტრსალეებში. ამ ნაშრომების ციკლისათვის ავტორის ფოლოლოგიის შეცნობრებათა დოქტორის ხარისხი მიენიჭა (1992 წ.). ზემოთს მტკად სასამოქონო მიყალიბება იყო, ვიცილიზაცია ამ სადისერტაციო ნაშრომის ერთ-ერთი იდეალური ოპორტე.

ან უარყოფა ბასკური და ქართული ენების სპეციალისტთა გადაუდებელი საჭეა. იან ბრატენი ორჯერ (1976 და 1977 წლებში) იყო მოწვეული თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ბასკოლოგიის მესხელის კურსის წასაითხავად. ამ ლექციებში, რომელიც ვარდა სტუდენტებისა, არაერთი შეცნობერიც ესწრებოდა, მამენელთა დიდი ინტერესი გამოიწვია. ლექციები ჩაწყობილი იქნა მაგნიტოფირზე და შემდეგ ცალკე წიგნადაც გამოიცა „ბასკოლოგიის შესავლის“ სახელწოდებით (1984 წ.). აკად. არნ. ჩიქობავას რედაქციით და წინასიტყვიანობით. იგი დღესაც დამამარე სახელმწიფოელის როლს ასრულებს და კარგ საშაბურს უწყებს ბასკოლოგიის საკითხებით დაინტერესებულ მკითხველს. იან ბრატენს ვეროუნის ავტორულ სტატია „ბასკური ენა“ ქართული ენციკლოპედიის ფორულაზე. იან ბრატენი დამამარეებელი ავტორიტეტით სარგებლობს სტავანსხვა ქვეყნის ენათმეცნობრთა წრეებში, განსაკლთხებით, რა თქმა უნდა, საქართველოსა და ბასკეთში. საქართველოს ის თავის შეორე სამშობლოდ

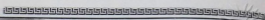

ივან ბრატენი, მანაბა ზანდაძე, აბაშო ზანდოძე და იან ბრატენი.

რეცე საგნად დიდი ხანია გამოითქვა მოსარება იდეტრტი (ავგასიორტი) ენებთან ბასკურის გენეტიკური კავშირის შესახებ. ამ მოსარებას ბუერი მომხრე ჰყავდა და ჰყავდა დღესაც. შიგნამ საკითხი ერპყრობით გადაუჭრულია. მის დიდად ამბიკლებს სიმკრე სპეციალისტებთან, რომელნიც სათანადოდ ფლიტენ რიოკიც ბასკურის, ისე კავასორტი ენათა მასალას. იან ბრატენი ერთ-ერთი პირველიაგნია ანგარს სპეციალისტთა შორის, ამიტომ მისი გლევის შედეგები განსაკლთხებით დასდელია. მისი აზრით, ბასკურის ენალო გენეტიკური კავშირი აქვს ქარველურ ენებთან, რაც ფონეტიკურ შენატეკისათა მთელი რიგი დამოწმობარტებებით დასტურდება. ამ კანონიზირებათა შეურტეს-შეშორება და წამოყენებელი პიპოეუნს მიღება

ფლის, მიელოლი აქვს მისი თითქმის გლევა კეთება. მწიარად მამიღის საგნათველოში, მუდმივი კონტაქტი აქვს ქართულ მეცნიერებთან, მონაწილეობს სიმპოზიუმებისა და კონფერენციების მუშაობაში, სხვადასხვა სათბილეო ღონისძიებებში. იან ბრატენი არჩულია გლევათის მეცნიერებათა აკადემიის ეტრეად, არის ავტორულ მასკეთის სამეფო აკადემიის წევრი. მიუხედავად სოლიდერთა ასაკისა, ის თავის მხრედ განმონდა და სამეცნობერი მუშაობის ასალ გვეგებს სახავს. ეტრტრეები ზემს მტორეის მეგობარს ქანშიტილობას და საყოფირე სოველს.

ივან ბრატენი

მადონა გალაქიძე

სიონის სამრეკლოები

თბილისის სიონში არის სამრეკლო. მათ შორის უძველესი ორსართულიანია. იგი 1425 წელს აფხაით ბრტყელი ქართული აფხაით. ეს სამრეკლო თავის დროზე, ჩრდილოეთის შირიდან გაღაცანში შესასვლელი უყოფლია. აქამდე იგი ტაძრის გაღაცანის შიგნით არის მოკვეთილი. სამრეკლოს ზედა ტანდარა 1795 წელს დაინგრა ალა-შამაღ-ხანის შემოსევის დროს. შემდეგ იგი 1939 წელს აღადგინეს.

სიონის ტაძრის პირდაპირ, ქუჩის გაღაცანა მდებარეობს მეორე, სამსართულიანი სამრეკლო, რომელიც რუსების იმპერიის ბატონობის დროინდელია. იგი ააგეს 1903 წელს ქ. ვანკის ალბის აღსანიშნავად. იმპერატორმა ალექსანდრე I-მა ვანკის ალბის შემდეგ აქვია ჩინის სამხედრო ფლადი ქილდოთი დააქილდოვა. მით თითო ვერცხლის მანეთიანი ვერცხლი. მთავარმართებელი ციციანივი ასეთი ქილდოთი მერაღ შეტრავსყოფილი დაჩენილია. მანეთობა, — წერდა იგი თავის მუცობარ გრად რუსტაინში, — საღდათებს ვახტანგისაღებისათვის ემღებთ. ციხის ალბისათვის სპირით იყო მუღლის მიღება. ხომ არ ბრძანებენ, რომ ამ მიღებულ მანეთებს გაუფიქრდეს პატარა რეკოლები, მაგრამ ამ შემთხვევაში როგორ ზონარზე დაიკვიღონ ისინი”.

იმპერატორის ყურამდე მიღწეა წერტილის შინაარსმა. მან ანგარიში გაუწია მთავარმართებლის გულსწყრომის და ბრძანება გასცა, რომ ვანკის ალბისათვის გამოემართე განსაკუთრებული ვერცხლის მუღალი, რომლის მუღლზე გამოსახული იქნებოდა იმპერატორის ვერცხლი, ხოლო მეორე მხარეს შემდეგი

წარწერა „ვანკის ალბისას გაწეული შრომისა და მამაკონისათვის 3 იანვარს 1803 წელს“.

გაერკვევილი, თუ ვისი ინიციატივი მოხდა, რომ დაბალმა ჩინებმა მათთვის ზომებული ფული მთლიანად სიონის ტაძრის სამრეკლოს მშენებლობისათვის შესწირეს. თითქოსდა ეს იყო საბაბი იმისა, რომ ალა-შამაღ-ხანის შემოსევის დროს განეკლებმა სიონის ტაძრის სამრეკლოს დაწვევაში აქვიაზე მერაღ ისახელეს თავი.

აღნიშნული სამრეკლო აფხაით არის ნაშენი და შემდეგ შეეთორებულა. იგი პეტერბურგში შექმნილი ნახაზების მიხედვით არის აგებული და რუსული კლასიციზმის აფრულ ნიმუშს წარმოადგენს. მისი მდებარეობა ტაძრის სრულიად არ ეხამება ათასწლოვან დიდებულ სიონის ტაძარს, რომელიც დამოუკიდებელი კუთხით არის მოპირკეთებული, მაგრამ იგი ისტორიკა და ამდენად არის ჩვენთვის საინტერესო.

ამ სამრეკლოს აქვიაზე დიდი ხარი 650 ფუტის იწონიდა, იგი 1848 წელს ჩამოსატეს სპირელების ზარბაზნებისაგან, რომლებიც მთავარმართებელმა მიხეილ ყაიხანიძემა სიონის ტაძრის სარეკლად გადასცა.

ივანე ქუთაისელი

ჩემი საფიხენო

70/70

თამარ
შავანიძე

კეთებულბ ივანე ქუთაისელის ლექსთა კრებულს „ჩემი საფიხენო“ და თვალწინ მივდას ავტორი. ის ვაჟას პოეზიას გზითა — გოგოთერა, ვაჟბა ზადარს წინააღიდეგ რომ გაფიქრებდა, საღამოობით კი კრას მთაწვეთა და ფანდარს „მაყალბარუნებს“, მის ბუნებში, მის სურათსა სამყარო ზვეს თვალწინ იდგება ლექსებით, რომელთა გამოყვანება ავტორის საშოკადობით წლის შესრულებაზე არც კი უცდია. ლექსთა უმრავლესობა მშობლიური ქვეყნის სურათების გამოხატვის, პოეტური სილის ბუნებით ტყუილია, იმ გზითა, რომელიც და რეალობის განხილვას, უცვლად რომ ახასიაღს იყვანება.

წინა 4 ნაწილისაგან შედგება: 1. „არცა არავის შედეგები“; 2. „რა გარჩება მოსაგონაო“; 3. „ფენა თვალთა გზებზე“ და 4. „შეგობრებისადმი“. პეისათერები ნათლად მიგვანახებენ ლექსთა შინაარსობრივ მხარეზე მიმდევებით ლექსებს და ხან ვაჟას მიზნობრივ საშუალოში ვგვიანა თავი, ხანაც მხოლოდ პოეტის სურათს და მტრულ ლექსებს უნახავთ სევდამით ვეგრავით, ვეგრავით ბედისწერაზე. წუთისმოვლზე, მორბობზე, გრძელგრძელ ლაზეზე და ამ ღამის უცვლელთა მატერიალის მიერ ზღვარზე, ხანაც ვგავიწყდება ამქვეყნიურ დარღობებს და ივანე ქუთაისელის „მთავრობით განსაზღვრულ აბორტულა ვაჟბა“ სურათების იარბის გავსებებს ვგვიბოლავს წარმოსახვა პოეტისა — სურათი ბელოვებით დაღვრულზე ბელოდ კოფისას, რომელიც მწვეთს ქალს ღლის, არც კოფისთვის ეძინა და არც ავი სურათის, თავის ვაჟობას კი ასე შეამოწმებს:

„მეც თქმეს ლოცვანზე
დაფიქრ,
მე რომ ამოვა დილას.“

ეროვნული სამსახურში

შეგობრებისადმი მიძღვნილ ლექსებში ჩანს ნაშრომი და წარმოდგენილი გზითა, ივანე ქუთაისელი არც ცდილობს, შექმნას რაღაც ვერც უცვლელი მსატრელი სახე, იყოს ორიგინალური. ის გამოიჩინება გულწრფელობით და ესაა მისი ორიგინალობაც. ის ნაშრომი „კეთილამბა“, გოგოთერა, რომლის სიმაღლა გულს ხვდება და ამიტომაც იქვს დას.

„თვალსაწიერი“ ივანე ქუთაისელის მოთხრობების კრებულშია, რომელიც ეფუძნება ავტორის მიერ წლებს განსვლავობაში საქართველოს ბარსა თუ შიდაინთში მივლინება-ქმედებებს დრას ნაწინასა და ვაჟბისას. ნათლად ჩანს, რომ მოთხრობების უმრავლესობას რეალობა ღუფეს საყვებელად, მაგრამ ეს რეალობა მწერლის თვალშია დანახული, მისი ფანტაზიით დაშვებული და, რაც შთაგონა, ვაჟბის განხილვით, რომელიც ქმნილია, რომ წყობილება მასში მოთხრობის გზით — ინდივიდუალურ პიროვნებასთან ერთად საკეთილი თავიც დანახოს. წიგნის გზით კი მართლაც ინდივიდუალურები არიან.

შთი მსატრული სახეები ღრმად იხილება მუსიკებში და ისეთი გზითა გიჟობს, მშობსევეთი რომ მხატვრულად უცვლელად იყვბს ქმნობს თავის ზევისებებს — ხიჭურ ბაგრაშვილს, არაველ ხვარაშვილს და მის მებღვლს — ათი წელი გავსახლებებით ბოლ ნაღობას, ცხოვრება რომ მოხერხდება: ქარავმულად მოსაუბრე შეთვის, რომლის იუბიბის ამოციბობას მასთან ურთიბობის გამოცდილება სჭირდება; მოხუც ქალბატო აბუღას თავის ყოიბათი და უბნარი გოგოცის ცუოდზე ზალომებს; სამომასა და მის ზამბაზე ზორველ ბაბრავას; ქალბატონ ზერას, უბრის მიბობის მამუქრეო ლოცვზე ხალთ; ზევის მამუქრეო მარებს და შოთისათვ ვერხას; და ბოლოს ლელას, რომელიც თავის მწერბ ბედის მოხერხდება. იქვს მუსიკებში რჩება, როგორც დინარის დინების შუაში მდგარი „ღლამახუნი და უსაბეჭეტი ამბობ-აბო“, მიუდაზმად რომ არის ხალხის დამამბრებლად. ივანე ქუთაისელის უცვლა მოთხრობაში იქვს ქვეყნის მთა-ბარის, მის წარსულის და დღევანდლობის სურათილია მარანს. პატრიოტიზმი დიდპეტრე-

რი ტრინით არ ვერის, მოკრას-ლებულად გამოსკვების უცვლადობა: მოხუც გზითა ხატებში, მის საქმინობაში, ავგილ-სამყოფელის სიყვარულში და, რაც შთაგონა, ავტორის დინე, გულწრფელი ენობებით დატვირთულ ბარბაში, ასევე (ავტორის სურათებით) მისს „ახროვნების სიღრმესა და ცხოვრებისეული წერილობებისა თუ მსტილიანების შესაინინეც ცოდნაში“. ივანე ქუთაისელის მოთხრობები იმდეთე არის მნიშვნელოვანი, რომ შემოვლება მოცონებები ვაჟბ-მამუქრეო, კატეკა ზოლუ-მეილასა და მისა ხელაველი.

მწერლის მსოფლიოცდილობის ნათლადსაყოფად მისივე გზის უბრას მივხველობთ: ყოველგვარი დემოკრატიუც და ერთ დრას პობულარული ინტერსაკობაღმამიც დასავლობა და კახინგარტე ვაშთასახაფებელი, თუ არცინდლა სურის მსატრებისა კი თვალისწინებს“.

ივანე ქუთაისელის მოთხრობებსა და ლექსებში აღბათ ნაყლსაც ვიპოვით. ეს ნაყლი შეიძლება იყოს ზოგჯერ ჩრბში, ზოგჯერ სიტყვიერ-ტალღური გზითა — მე შენ ამბობ მთელბარსა, რომ ეს ღობსებზე ვაჟბ — მაგრამ უცვლასათი ნაყლი შორებ და მესამეზარისობენა, როგორც ნაშრომობი მალაღმბარებელია ავანტიური გზმინების ანაველი და ამავე დრას „ეროვნული სურის მსატრებისა ითვალისწინებს“.

პანელ დიპლომატიის ნაშრომი

ბატონი არნოლდი მოსკოვიდან ჩამოფრინდა. აეროპორტში ტაქსი აიღვანა. მძღოლმა რამდენიმეწუთ საგანგებოდ შეათვალღირა მგზავრი... ბატონი არნოლდის ახალი ლაბანა მოსწონებია და უკითხავს:

- სად იდიდე „ალაში“?
- მოსკოვში...

მძღოლმა კიდევ შეაგლო თვალი და კომპლიმენტი უთხრა ბატონ არნოლდს:

- ინტელიგენტი ვიდს გაძღემს, ზო იცი!

კვანა ინანოვილის ნაშრომი

ბატონი რენო ადრიანად ბაზარში წასულა. მოივარა და შინ მიშავალს აღმოუჩენია, რომ ერთმა გამყიდველმა წონაში მოატყუა. მეორემ — ფასში და ა. შ. ნავარტი უსიტყვოდ დატოვა შინ და სამსახურში წაიდა. კინოსტუდიაში მუშაობდა, სასცენარო განყოფილებაში. გზად ისევ ბაზარზე ფიტრობდა და აღმოუთხდა მომატებია. სამსახურში მისვლისთანავე მიხეილ მგალობლიშვილს უკითხავს:

- რეზო, ბიძო, რა სახე გაქვს?...
- ასეა, ძია მიშა, — უთქვას ბ-ნ რეზოს და უამბა, როგორ მოატყუა ერთმა, მეორემ, შესამეშ...
- რეზო, ბიძო, შენ მგელი ხარ თუ ცხვარი? ბ-ნი რეზო შეყოვნებულა.
- რა მგელი შე ვარ... ცხვარი ვარ...
- ჰოდა, თუ ცხვარი ხარ, რომ გკრეშენ, ნუ ბრახობ!

ალექსი ჭიჭიკაშვილის ნაშრომი

გიორგის ქობილში მიდიოდნენ კერსებში, გელათის მახლობლად. გზად გელათის მონასტერში შეიარეს. იქვე, მონასტერთან, თეიმურაზის ცოლელთი ცხოვრობდა და მკურაწილენი შეიპატრეს. ჭურისთავზე, ჩრდილში სუფია გაიშალა. მოხუცი ქალბატონი ემსახურებოდა სტუმრებს. წყალწითელის მხრიდან ნიავმა წამოუბერა. ბატონ ალექსის სიამოვნებით აღმოხდა:

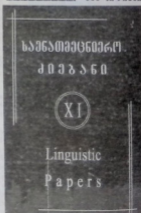
- რა კარგი ნიავია!...
- მოხუცი ქალბატონი შეპასუხებია:
- პარიზში რო ნიავების გამოუენა იყო, ბატონო, ამ სოფლის ნიავმა ეილო პირველი ადგილი!

მაშინ უთქვამს ბატონ ალექსის ეს კიდია: ამ ღვინით დავიყურსებოთ, უკან დავგვრჩება კერსები, იქნება გვეკითხებოდნენ: რომელი ჭურის ყურს ებო?...

სარგო ჭიჭიკაშვილის ნაშრომი

ბატონ გულუა მიდილულ სუფიაზე რომ მოხვდებოდა, ჩილიპარაკებდა:
- ხანდახან ორი კეჭია საჭირო, - და დამატებდა, - ხანდახან ერთიც ზედმეტია!

ო, ვნა ვიყო!... ახალი წიგნი

კანონი რომ კანონობდეს...

6/10/24 Hoch 21